

Kallad att tjäna

en undersökning om hur kvinnliga präster upplever sitt arbete i Borgå stift

Janette Lagerroos

Avhandling pro gradu i praktisk teologi

Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi

Åbo Akademi 2018

Handledare Bernice Sundkvist, Patrik Hagman

”Hur är det att vara kvinna och präst?” Hon böjde sig fram mot mig, som om det var en hemlighet. Jag försökte tolka hennes ansiktsuttryck för att komma underfund med vad det egentligen var hon frågade. ”Ja, jag tänker inte så mycket på det. Det är nu bara det jag är.” Hon nickade förstående och drog en suck, den gamla tanten. ”Bra, bra. Det är ju så det ska vara. Då har vi ju kommit någonvart.”

Mia Anderssén-Löf

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	6
1.2	Tidigare forskning och litteratur	6
1.3	Material	10
1.4	Metod	12
1.5	Anonymitet och etiska överväganden	13
1.6	Avhandlingens uppbyggnad.....	14
2	Tolkningsramar för undersökningen	15
2.1	Kallelse, identitet och yrkesroll.....	15
2.2	Förväntningar och förebilder.....	18
2.3	Motståndarnas argument och uttryck	20
3	De kvinnliga prästernas tjänstgöringssammanhang.....	26
3.1	Andelen kvinnliga präster i Borgå stift	26
3.2	Översikt av kvinnornas upplevelser i Borgå stift.....	29
3.2.1	Stöd från olika håll	32
3.2.2	Upplevelser av att vara motarbetad.....	34
3.2.3	Upplevelser som påverkar kvinnliga prästers arbete	36
4	Kvinnors erfarenheter av att vara präster i Borgå stift.....	41
4.1	Kvinna och präst – sammanflätade till ett.....	42
4.2	Förväntningar och förebilder visar vägen	44
4.3	Bemötande, stöd och motstånd	51
5	Sammanfattning	59
	Källor och litteratur	63
	Bilaga 1 Karta över Borgå stift	
	Bilaga 2 Intervjuguide	
	Bilaga 3 Enkät	

ÅBO AKADEMI
FAKULTETEN FÖR HUMANIORA, PSYKOLOGI OCH TEOLOGI
Abstrakt för avhandling pro gradu

Ämne: Praktisk teologi	
Författare: Janette Lagerroos	
Arbetets titel: Kallad att tjäna – en undersökning om hur kvinnliga präster upplever sitt arbete i Borgå stift	
Handledare: Bernice Sundkvist	Handledare: Patrik Hagman
<p>I denna avhandling undersöks hur de kvinnliga prästerna upplever att de bemöts i prästämbetet när det gått 30 år sedan ämbetet öppnades för kvinnor i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Situationen i Borgå stift är intressant eftersom stiftet har lägst andel kvinnliga präster i landet och andelen kvinnor varierar också stort i stiftets prostrier. Avhandlingen svarar på frågorna: Hur ser kvinnliga präster på sitt kall, sitt ämbete och sin yrkesroll? Hurdana är förväntningarna och hur förhåller sig kvinnorna till dessa? Möter de kvinnliga prästerna motstånd? Hur ser motståndet i så fall ut och hur förhåller sig de kvinnliga prästerna till det?</p> <p>Materialet består av både temaintervjuer och en enkätundersökning. Svarspersonerna har en regional spridning så att stiftets alla regioner är representerade. Även åldersmässigt är spridningen stor. Intervjuerna har analyserats med kvalitativ innehållsanalys och enkätsvaren har analyserats kvantitativt med hjälp av dataprogrammet Excel.</p> <p>De kvinnliga prästerna känner ett starkt kall och de upplever att prästämbetet är en integrerad del av deras identitet. Förväntningar som ställs på kvinnliga präster är ofta att de ska vara empatiska och människonära. Det här sammanfaller med många kvinnliga prästers önskan om att arbeta nära människor och på gräsrotsnivå i kyrkan. Endast en liten del av de kvinnliga prästerna har en stark önskan om att avancera och en majoritet upplever att det är svårare för kvinnor än män att nå ledande ställning inom kyrkan. En orsak till detta kan vara att kvinnorna upplever sig motarbetade av främst sina manliga kollegor och av de förtroendevalda. Det är ändå en förhållandevis liten andel av de kvinnliga prästerna som ofta upplever motstånd. Motståndet kan bero på bibeltolkning, kvinnosyn eller tradition och ta sig uttryck i allt från öppen fientlighet till samarbete trots en icke accepterande åsikt. Somliga motståndare håller fast vid att det är felaktig bibeltolkning att tillåta kvinnor prästvigning. I sådana kretsar har kvinnoprästmotståndet blivit till en social markör som visar på tillhörighet. En ofördelaktig kvinnosyn påverkar ofta kvinnor i mansdominerade branscher men kan inom kyrkan uppfattats som kvinnoprästmotstånd.</p> <p>Sammantaget kan sägas att de kvinnliga prästerna känner sig kallade och trygga i sitt ämbete. Motståndet är förhållandevis litet men ska inte underskattas.</p>	
Nyckelord: Präst, prästämbete, kvinnor, motstånd, erfarenheter, yrkesroll, ämbete	
Datum: 12.4.2018	Sidoantal: 69

1 Inledning

Först ut i Norden med att prästviga kvinnor var den lutherska kyrkan i Danmark där man redan 1948 lät prästviga tre kvinnor.¹ Följande blev Svenska kyrkan där man hade diskuterat kvinnors rätt till prästämbetet redan på 1920-talet men godkände lagförslaget först 1958. I april 1960 prästvigdes så de första kvinnorna i Sverige, även de tre till antalet.² Redan följande år vigdes de första kvinnorna i Norge³ medan det dröjde till 1974 innan den isländska kyrkan fick sin första kvinnliga präst.⁴ Sist ut i Norden är Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland med att godkänna kvinnors rätt att bli prästvigda den 6 november 1986. De första kvinnorna var 94 till antalet och de vigdes till ämbetet den 8 mars 1988.⁵ För många kom beslutet som ett ”äntligen” medan en del ansåg att beslutet gick emot Bibeln och kyrkans tradition. I kyrkomötets sista överläggning kring lagförslaget lades en kläm till som gav motståndarna utrymme att agera enligt sin övertygelse. Klämman är inte juridiskt bindande men har länge uppfattats som moraliskt bindande. Tanken var att motståndet skulle avta i samma takt som de äldre generationerna gick i pension men så blev inte fallet. Motståndet lever kvar och nya generationer sällar sig till motståndarna.⁶ Det här syns till en del i media och på insändarsidorna i olika tidningar där diskussionen blossar upp gång efter annan. Ibland är det någon kyrkligt anställd som fått någon församlingsbo att reagera och uttala sig om det skedda genom en insändare i någon tidning.⁷ Andra gånger är det media som lyfter fram något uttalande eller någon händelse vilket inleder diskussionen på insändarsidorna.⁸ Det är ändå inte enbart i media som motståndet blir synligt. Festivalen Maata näkyvissä som ordnas av Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys (Lutherska Evangeliföreningen i Finland) i samarbete med sex församlingar i Åbo samlade år 2017 över 18 000 ungdomar men det fanns inte en enda kvinnlig präst bland de 30 präster som medverkade i mässan som ordnades under festivalen. Dessutom

¹ Hössjer Sundman 2008, 16.

² Hössjer Sundman 2008, 14–19.

³ Jansson 2011.

⁴ Einarsson 1985, 91.

⁵ Saarinen 2005, 11.

⁶ Sundback 2008; Närhi 2012, 21–23.

⁷ Audas-Willman 2015; Nikula 2015.

⁸ Vikström 2016; Kreander 2017; Vihavainen 2017.

vittnar flera kvinnor om att de ifrågasatts under festivalen för att de varit klädda i prästskjorta.⁹

Motståndet består inte endast av enskilda motståndare utan finns också i mera organiserad form. Päivi Närhi lyfter i sin avhandling fram hur motståndarna organiserade sig i samband med att kvinnorna fick tillträde till prästämbetet.¹⁰ Redan under den tid som ämbetsfrågan diskuterades grundades Paulussynoden och den är alltjämt verksam. Synoden grundades 1976 för att man sade sig känna en oro för kyrkans förfall, och ett uttryck för detta ansågs kvinnornas tillträde till prästämbetet vara. Därför motsätter sig medlemmarna i Paulussynoden kvinnliga präster.¹¹ I samband med att de första kvinnorna prästvigdes undertecknade fjorton män från bland annat Laestadiolainen Uusheräys (Laestadianska nya väckelsen) och Rauhan Sana (Fridsföreningen) som är delar av den laestadianska väckelserörelsen, Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetyks (Finlands Evangelisk-lutherska Folkmission), Länsi-Suomen Rukoilevaisten Yhdistys (Västra Finlands bedjarförening) och den evangeliska rörelsen ett dokument där man uttalar sin ståndpunkt att prästämbetet endast är för män och att man vill bevara lektorsämbetet för kvinnor. I dokumentet rekommenderas att man i dessa kretsar skulle undvika att samarbeta med kvinnliga präster.¹² Trots detta ställningstagande har dessa väckelserörelser ändå kunnat fortsätta sitt samarbete med Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland.¹³ Sedan mitten av 2000-talet har samarbetet ändå blivit allt mera problematiskt då väckelserörelserna vidhåller sin konservativa ståndpunkt och kyrkan håller hårdare fast vid sin ordning.¹⁴ Kyrkomötet klargjorde vid höstsessionen 2003 de kvinnliga prästernas ställning genom att specificera hur klämman från 1986 ska förstås. Den sades vara en strävan efter att hindra diskriminering av dem som hade en övertygelse om att kvinnor inte ska vara präster. Den gav inte någon rätt att diskriminera kvinnliga präster eller vägra utföra arbetsuppgifter. Eftersom klämman inte var juridiskt bindande behövdes ingen precisering i lagstiftningen.¹⁵

⁹ Vihavainen 2017.

¹⁰ Närhi 2012.

¹¹ Holma 2006.

¹² Närhi 2012, 17–20.

¹³ Palmu H. & Salomäki H. & Ketola K. & Niemelä K. (red.) 2013, 401–404.

¹⁴ Närhi 2012, 17–20; Vihavainen 2017.

¹⁵ Kyrkomötet 2004, 41–42, Bilaga VII.B.4, 6–7.

Organisationen Lutherstiftelsen grundades 1999 som en rörelse som verkade inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Inom Lutherstiftelsen menar man att motståndet mot kvinnliga präster inte är centralt för rörelsen, utan att man vill värna om den lutherska tron från vilken man anser att Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland har avvikit i och med kvinnornas tillträde till prästämbetet. Det är ändå främst genom Lutherstiftelsen som motståndarna fick synlighet under de fem första åren på 2000-talet. Vissa av dessa motståndare agerade så att domkapitlen skred till disciplinära åtgärder, vilka de svarande överklagade till förvaltningsdomstolen och vidare till högsta förvaltningsdomstolen. Detta ledde i sin tur till mycket publicitet i media. Domstolarna bekräftade domkapitlens beslut.¹⁶ Lutherstiftelsen blev en stödmedlem till Missionsprovinsen i Sverige 2004, och sedan 2005 har stiftelsens församlingar kunnat låta prästviga präster i Sverige.¹⁷ Åtta år senare, i mars 2013, grundade Lutherstiftelsens församlingar Evangelisk-lutherska missionsstiftet i Finland. Som en reaktion på detta tog Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland avstånd från rörelsen och meddelade att dess präster inte kan verka som präster både i missionsstiftet och i den evangelisk-lutherska kyrkan samt att man inte ska upplåta kyrkans utrymmen för missionsstiftets verksamhet.¹⁸

Det finns även kvinnliga teologer som anser att prästämbetet inte är kvinnans plats. Ofta förbises dessa eftersom de är förhållandevis få. För att göra sin röst hörd grundade en grupp av dessa kvinnliga teologer år 2001 föreningen Priscilla r.f. som har 55 medlemmar och 15 understödsmedlemmar år 2018.¹⁹ För att precisera och förklara föreningens ståndpunkt gav Mailis Janatuinen och Soili Haverinen år 2009 ut boken *Paimenuus, ihmisarvo ja sukupuoli* (Ungefär: Herdeskap, människovärde och kön).

I februari 2004 beslöt biskopsmötet grunda en arbetsgrupp, under dåvarande Esbo-biskopen Mikko Heikkas ledning, för att utreda och föreslå åtgärder i problemsituationer och hur man kan minimera problemen. Arbetsgruppen initierade ett forskningsprojekt till stöd för sitt beslutsfattande. Genom projektet undersökte man i vilken utsträckning det fanns olika åsikter kring prästämbetet i församlingarna och hur man

¹⁶ Närhi 2012, 23–24.

¹⁷ <http://www.lhpk.fi/sv/stiftet/lutherstiftelsen/> (läst 9.10.2017).

¹⁸ Hytönen & Sorsa 2017, 246–247.

¹⁹ Närhi 2012, 21–22; E-brev från Iida Halme till Janette Lagerroos 23.3.2018.

lyckats lösa olika spänningar. Arbetsgruppen presenterade sin rapport i februari 2006, och enligt Närhi är den mest centrala slutsatsen att en kyrkans anställd inte kan vägra arbetsuppgifter på basen av en personlig övertygelse som strider mot kyrkans ordning. Man ansåg ändå inte att kyrkan behövde några nya verktyg för att lösa problematiska situationer utan de till buds stående möjligheterna ansågs tillräckliga.²⁰

Ärkebiskop emeritus John Vikström redogjorde för sin uppfattning i artikeln ”Samvetet och kvinnliga präster” i Teologisk tidskrift 2007. De präster som vägrar samarbeta med sina kvinnliga kolleger hänvisar ofta till sitt samvete. Vikström hävdar att ämbetssyn, bibeltolkning, kvinnosyn och synen på kvinnans underordning inte borde vara samvetsfrågor utan att det är kyrkans enhet med prediko- och nattvardsgemenskap som borde vara det viktigaste. Vikström frågar sig till slut: ”Vad är samvetena bunda vid?”²¹ Varje präst har i sina prästlöften lovat: ”... jag vill även rätt förkunna Guds ord och förvalta de heliga sakramenten enligt Kristi instiftelse. Jag vill efterleva kyrkans lag och ordning samt villigt tjäna församlingen och ordets åhörare...”²² Man kan med fog fråga sig hur samarbetsvägrande präster inte inser att de bryter mot det löfte om att efterleva kyrkans lag och ordning de avgett vid sin vigning. Å andra sidan kan man uppfatta att motsättningen finns inskriven i löftet eftersom de som motsätter sig kvinnors rätt till prästämbetet ofta hänvisar till att de förkunnar Guds ord rätt just genom att förvägra kvinnor rätten till prästämbetet. Som den här korta introduktionen visar är frågan inte alls lätt eller snabbt löst, alltså fortsätter diskussionen.

En fråga som alltjämt är aktuell är hur man benämner de kvinnor som är präster. Det har länge talats om kvinnopräster men uttrycket anses numera närmast nedsättande och ger delvis fel associationer. Att säga kvinnlig präst är inte heller det oproblematiskt eftersom det inte helt entydigt betyder en kvinna som är präst utan möjligen också kan betyda en man som är kvinnlig i sin framtoning och samtidigt präst. De kvinnor jag intervjuade valde uttrycket kvinna som är präst framom kvinnopräst, men flera tyckte att man inte borde behöva särskilja på kvinnor och män som präster utan att man kunde säga präst rätt och slätt för båda könen. Satu Saarinen väljer att använda ordet

²⁰ Närhi 2012, 12–15.

²¹ Vikström 2007.

²² KO 5:6.

naispappi (kvinnopräst) i sin forskning även om ordet är kritiserat. Hennes argument för att använda ordet, trots flera kvinnors uttryckliga önskan om att hon inte ska göra det, är att hon anser att ordet är klart och enkelt samt att det visar på den könsstruktur som det finländska samhället fortfarande har.²³ I min avhandling är det nödvändigt att tidvis specificera att det handlar om en kvinna som är präst och då väljer jag ändå det kortare men lite problematiska uttrycket kvinnlig präst. Där könet av sammanhanget är tydligt eller saknar betydelse använder jag endast ordet präst.

Det är praktiskt taget omöjligt att förhålla sig neutral i frågan om ämbetet. Mitt eget intresse för de kvinnliga prästernas situation väcktes genom att jag började arbeta som kyrkvaktmästare våren 2001. Sedan dess har jag haft ett inifrånperspektiv på hur problematiskt det kan vara när en prästs personliga åsikt står i konflikt med kyrkans ordning och församlingsbornas önskemål. Mina första år som anställd i kyrkan sammanfaller med den tid då motsättningarna i ämbetsfrågan skärptes. Att vara anställd i en församling där kvinnliga präster inte välkomnades av kyrkoherden men önskades av församlingsborna påverkade mig. När jag nu närmar mig möjligheten att själv träda in i prästämbetet vill jag undersöka hur ser det ut för kvinnliga präster i Borgå stift idag. Möter de fortfarande motstånd och svåra situationer på grund av sitt kön? Jag är medveten om att jag med den här nämnda bakgrunden omfattar kyrkans ordning och tar ställning för kvinnliga präster vilket kan färga mitt språk och min forskning. Jag strävar efter att ändå granska problematiken så mångsidigt som möjligt.

Vid jämna årsdagar för de första kvinnornas prästvigning har det vanligtvis publicerats någon form av dokumentation av situationen. Det har utkommit antologier, biografier, rapporter och forskningsresultat och jag vill med min avhandling bidra till den diskussionen. Hur uppfattar jag att det ser ut nu, trettio år efter att de första kvinnorna prästvigdes i Borgå stift?

²³ Saarinen 2005, 171.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med avhandlingen är att klargöra och förstå hur de kvinnliga prästerna upplever arbetslivet. Jag väljer att specifikt undersöka situationen i Borgå stift eftersom det inte finns någon liknande forskning på svenskt håll i Finland. Borgå stift är det stift som har lägst andel kvinnliga präster i Finland, vilket bidrar till att området är intressant att undersöka. Man kan anta att 30 år är en tillräckligt lång tid för att integrera de kvinnliga prästerna till fullo i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, men å andra sidan kan man också tänka att 30 år är en mycket kort tid i kyrkans historia och därför kan de kvinnliga prästerna fortfarande ses som en ny företeelse. För att förstå situationen i dag söker jag svar på frågorna:

- Hur ser kvinnliga präster på sitt kall, sitt ämbete och sin yrkesroll?
- Hurdana är förväntningarna och hur förhåller sig kvinnorna till dessa?
- Möter de kvinnliga prästerna motstånd?
- Hur ser motståndet i så fall ut och hur förhåller sig de kvinnliga prästerna till det?

1.2 Tidigare forskning och litteratur

Forskningen kring de kvinnliga prästernas situation i Finland, hur kvinnliga präster uppfattas i samhället och hur motståndet mot kvinnliga präster tagit sig uttryck har främst gjorts av kyrkan själv genom Kyrkans forskningscentral. I övrigt är det de kvinnliga teologerna som fört forskningen framåt genom avhandlingar och artiklar i olika böcker och tidskrifter. År 2005 publicerade Satu Saarinen sin doktorsavhandling *”On sovelias ikeeni ja keveä on kuormani” Naispastoreiden kokemuksia pappeudesta Oulun hiippakunnassa 1980-luvulta 2000-luvun alkuun* ”(”Mitt ok är skonsamt och min börda är lätt” De kvinnliga pastorernas erfarenheter av sitt prästadöme i Uleåborgs stift från 1980-talet till början av 2000-talet). Hon gjorde sin forskning kring förhållandena för kvinnliga präster i Uleåborgs stift vars dåvarande biskop Olavi Rimpiläinen är känd för sin långvariga vägran att viga kvinnor till prästämbetet. De kvinnor som ville arbeta i församlingarna i Uleåborgs stift under den här tiden var tvungna att söka prästvigning i andra stift för att sedan kunna återvända och tjäna i

församlingarna. Genom intervjuer har Saarinen undersökt hur ett urval av de berörda kvinnorna upplevt situationen som kvinna och präst i ett stift där biskopen inte stödde dem men där de var kallade av församlingarna. Att arbeta i en sådan miljö har varit tungt och kvinnorna har varit tvungna att kompromissa och anpassa sig. Samtidigt har kvinnorna funnit stöd i församlingarna och de har upplevt att deras kall har blivit starkare. Jag ser att Saarinen's forskning på många sätt är en föregångare för min egen. Både frågeställningen och metoden att samla in material är liknande.

Päivi Närhi har länge forskat kring frågor om de problem som funnits mellan kvinnliga och manliga präster. Hon ingick som forskare vid Kyrkans forskningscentral i den arbetsgrupp som initierades av biskopsmötet 2004 och som leddes av Mikko Heikka. Resultatet av gruppens forskning presenterade Närhi 2006 i boken *Kun alttari erottaa* (När altaret skiljer åt). Närhi sammanfattar arbetsgruppens arbete med att konstatera att det finns vissa problem i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland men att de befintliga åtgärdsalternativen anses vara tillräckliga. Arbetsgruppens slutsatser är ett dokument över den dåvarande situationen och är inte längre helt överensstämmande med den nuvarande situationen. Närhi fortsatte forskningen och doktorerade 2012 under rubriken *Nainen, pappus ja ristiriita? Haastattelututkimus papin sukupuoleen liittyvien näkemuserojen aiheuttamista ristiriidoista Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa* (Kvinna, prästadöme och konflikt? En intervjuundersökning hur åsiktsskillnader angående prästens kön förorsakar konflikter i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland). Närhi har genom att intervjua församlingsanställda och förtroendevalda granskat hur konflikter uppstår och hur de tar sig uttryck samt vilken betydelse man ger dem. Hon visar att båda sidorna i en konflikt försöker lösa konflikten, men att samförstånd uteblir när lösningsmodellerna inte är acceptabla ur den andra gruppens synvinkel. Ur resultatet av studien kan man utläsa att ämbetsfrågan också kan fungera som en markör för religiös identitet.

I tidskriften *Crux*, som är fackföreningen Kyrkans akademikers medlemstidning och som läses av majoriteten av prästerna och kantorerna i Finland,²⁴ presenterar Maarit Hytönen en sammanställning av forskning utgående från omfattande enkätundersökningar under rubriken ”Suomalaisten suhtautuminen naispappeuteen 2000-luvulla”

²⁴ <https://www.akiliitot.fi/531-jasenlehti-crux> (läst 2.2.2018).

(ungefär: Hur finländarna förhåller sig till kvinnliga präster på 2000-talet). I sin artikel visar Hytönen hur finländarna, samhället och kyrkan ställer sig till kvinnliga präster. I resultatet kan man se att det är en liten minoritet som förhåller sig negativt till kvinnliga präster. Antalet har hållits på en stabil nivå under 2000-talet.²⁵

På svenskt håll i Finland har jag inte hittat forskning som direkt motsvarar min egen. En avhandling pro gradu som tangerar min forskning har skrivits av Nadja Suomela under rubriken *Kvinna, präst och kyrkoherde – erfarenheter av ledarskap* där hon skriver om kvinnligt ledarskap i Borgå och i Lappo stift. Suomela beskriver hur annorlunda det är att vara kvinna och kyrkoherde i jämförelse med de manliga kollegorna och menar att kvinnor har ett aningen annorlunda sätt att leda än män, vilket de själva inte alltid är medvetna om.²⁶ Mats Lindgård har skrivit en licentiatavhandling om *Välbefinnande i arbetet inom Borgå stift*. Lindgård gjorde en enkätundersökning där han frågade kyrkoherdar, kaplaner, församlingspastorer, kantorer, tjänsteinnehavare för diakonin och ungdomsarbetsledare i församlingstjänst inom Borgå stift hur de upplevde sitt eget mående i arbetet. Här ingår naturligtvis även kvinnor och deras mående som kan påverkas av hur de bemöts i sitt arbete.²⁷

På internationellt håll är forskningen kring kvinnor, kvinnliga präster och präster överlag mera omfattande än i Finland. Jag har använt mig av ett litet urval internationell litteratur. Att som kvinna ge sig in i en mansdominerad bransch har sina utmaningar och de är likartade oberoende av vilken branschen är, vilket Phiona Martin och Antoni Barnard visar i sin studie ”The Experience of women in male-dominated occupations: A constructivist grounded theory inquiry”. Kvinnor som väljer ett mansdominerat yrke utmanas av traditionella, stereotypa könsroller och normer som bevarats i familjen och samhället. Fortfarande, trots ökad jämställdhet och kvinnors emancipation, har mannen behållit sin position som det dominanta könet. För att klara sig och behålla sin motivation i de mansdominerade branscherna har kvinnorna utvecklat överlevnadsstrategier som till exempel att uppskatta sin kvinnlighet som en fördel eller att anamma manliga karaktärsdrag.²⁸

²⁵ Hytönen 2016.

²⁶ Suomela 2017.

²⁷ Lindgård 2003.

²⁸ Martin & Barnard 2013.

Kirsten Donskov Felter har i sin doktorsavhandling *Mellem kald og profession* strävat efter att diskutera de olika perspektiv som kan finnas i synen på ämbetet som ett yrke och på prästen som yrkesperson. Donskov Felter diskuterar om prästycket ska förstås som ett kallelseyrke eller om prästen kan anses vara en professionell yrkesmänniska på samma sätt som till exempel statstjänstemän. I den empiriska delen av avhandlingen har Donskov Felter undersökt de danska prästernas uppfattningar om hur det är att vara präst. Avhandlingen fokuserar inte specifikt på kvinnliga präster men man kan utgå ifrån att många av de funderingar präster har kring att vara präst är de samma oberoende av kön.²⁹

År 2008 hade det gått 20 år sedan de första kvinnorna prästvigdes i Finland och 50 år sedan kvinnorna gavs tillträde till prästämbetet i Sverige. Det är naturligt att dessa två minnesdagar uppmärksammades i både Finland och Sverige under året. Susan Sundback skrev i *Kyrkohistorisk årsskrift 2008*, som ges ut av Svenska kyrkohistoriska föreningen, artikeln ”Kvinnoprästfrågan i Finland – en intern kyrklig sak?” där hon diskuterar motståndet mot kvinnliga präster inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Sundback lyfter fram det organiserade motståndet och menar att motståndarnas argumentation bygger mera på kvinnosyn än på luthersk teologi. Artikeln är i sin korthet ett kompakt informationspaket om situationen i Finland för tio år sedan.³⁰ I Sverige publicerades samma år antologin *Äntligen stod hon i predikstolen!* som Boel Hössjer Sundman redigerat. Artiklarna belyser dels hur det historiska beslutet kom till, dels hur situationen för de kvinnliga prästerna sett ut under årens gång. Någon direkt beskrivning av den aktuella situationen ger boken inte.³¹

Carol M. Norén diskuterar i sin bok *The Woman in the Pulpit* hur förutsättningarna för kvinnor är annorlunda än för män, främst i frågan om att predika men också i fråga om hur kvinnorna bemöts i församlingssamfundet. Genom att intervjua många kvinnor inom olika kristna kyrkor främst i USA, kan hon dra slutsatsen att kvinnor inte har en lika självklar position som männen. Norén lyfter fram att kvinnorna många gånger har

²⁹ Donskov Felter 2010.

³⁰ Sundback 2008.

³¹ Hössjer Sundman 2008.

saknat kvinnliga förebilder både i fråga om hantverket kring predikan och i helt praktiska avseenden kring hur en kvinna kan bära uppgiften som predikant och präst.³²

Inför prästmötet i Lund år 1981 fick Bengt Åberg och Thorleif Pettersson i uppgift att sammanställa en avhandling kring temat präst i dag. Tillsammans med en arbetsgrupp valde författarna att göra en enkätundersökning kring prästens identitet och roll i församlingen och samhället. Resultatet blev boken *Identitet och roll: präst – församling – samhälle*. I början av boken diskuterar författarna utgångspunkterna för hur prästers yrkesroll och identitet ska kunna förstås, vilket påverkat frågeställningen i denna avhandling pro gradu. Boken kan te sig aningen föråldrad men jag vill framhålla att den inledande delen med den teoretiska bakgrunden står sig rätt väl i tiden eftersom de grundläggande frågorna kring prästens identitet och roll är i det närmaste oförändrade. Resultaten av enkäterna är däremot föråldrade.³³

1.3 Material

Det huvudsakliga materialet har jag själv samlat in. Jag har gjort sex stycken halvstrukturerade temaintervjuer och en stödande enkätundersökning. För intervjuerna har jag inte valt mina informanter slumpmässigt utan valt dem på basen av prästvigningsår och arbetsplats i ett försök att få en spridning bland erfarenheterna. Borgå stift omfattar regionerna Nyland, Åboland, Åland och Österbotten (se bilaga 1). Jag har valt en informant från alla regioner förutom Österbotten och Nyland där jag valt två informanter eftersom de områdena är så stora.³⁴ Jag har också valt så att det finns informanter från både landsbygds- och stadsförsamlingar.³⁵ Alla är prästvigda kvinnor som har studerat vid Åbo Akademi. De är mellan 29 och 65 år gamla och prästvigda mellan åren 1988 och 2015. Två tjänstgör eller har jobbat som kyrkoherde, tre jobbar eller har jobbat som kaplan, en jobbar som församlingspastor. En av informanterna har gått i pension och en jobbar inte längre i en församling. Jag kontaktade informanterna genom att

³² Norén 1992.

³³ Åberg & Pettersson 1981.

³⁴ Till stiftet hör också Tammerfors svenska församling i regionen Birkaland men den har en enda prästtjänst som innehas av en man under tiden för min undersökning. Församlingarna Rikssvenska Olaus Petri och Tyska ev-luth församlingen i Finland ingår inte heller i undersökningen trots att de lyder under Borgå stift.

³⁵ Medlemsantalet i församlingarna varierade mellan ca. 1 600 och ca. 13 000.

ringa dem. En tillfrågad präst valde att inte ställa upp för intervju. Vi kom överens om tidpunkt och plats. Tre intervjuer gjorde jag i informanternas hem och tre i ett arbetsrum på deras arbetsplats, beroende på var de själva valde att träffa mig. Jag gjorde intervjuerna mellan den 25 oktober och den 9 november 2017 utgående från en intervjuguide (bilaga 2). Intervjuerna varade mellan 25 minuter och 1 timme och 21 minuter. Beroende på intervjuernas fria utformning uppkom det en del sidospår som inte direkt svarar på frågorna men som väckte tankar kring frågorna. Intervjuerna transkriberades efteråt för att underlätta analysen.

För att komplettera mitt material har jag bekantat mig med kvinnliga prästers berättelser som utkommit i bokform. Den första boken jag har läst är Kvinnliga teologer rf:s bok *Naispappi!* (Kvinnopräst!) från 2003. Då hade det gått 15 år sedan de första kvinnorna blev präster och föreningen ville uppmärksamma årsdagen genom att publicera ett urval berättelser om de kvinnliga prästernas erfarenheter.³⁶ Malin Lindblom, som skrev en av berättelserna i föreningens bok, publicerade några år senare sin egen bok *Jag är präst*. där hon tar ställning för att kallas präst. Inte kvinnopräst eller kvinnlig präst utan rätt och slätt präst.³⁷ Genom Benita Ahlnäs har Päivikki Ahonens livsgärning dokumenterats och getts ut i bokform. Ahonen var en av de första kvinnorna som prästvigdes i Borgå stift och hon tjänstgjorde i Norra svenska församlingen i Helsingfors. År 2009 uppgick den i Johannes församling där hon sedan arbetade fram till sin pensionering 2013.³⁸ Lahja Sarkkinen publicerade 2017 sin självbiografi. Hon verkade först som lektor och blev även hon prästvigd 1988. Hon har jobbat i flera församlingar på finskt håll. Sarkkinen beskriver sitt liv och hur hon upplevt sin lektors- och prästgärning som en kallelse att verka nära människorna.³⁹ Alla dessa berättelser ger en inblick i hur kvinnliga präster upplever att de blivit bemötta i sin yrkesroll.

För att få en bredare förståelse av de kvinnliga prästernas upplevelser i Borgå stift gjorde jag även en digital enkätundersökning med hjälp av webbverktyget E-lomake. Enkäten omfattar fyra bakgrundsfrågor och fyra flervalsfrågor med tillhörande ruta för

³⁶ Salmensaari 2003.

³⁷ Lindblom 2009.

³⁸ Ahlnäs 2013.

³⁹ Sarkkinen 2017.

möjlighet att i fri text kommentera svaren (bilaga 3). Efter att ha bekantat mig med och övervägt kriterier för etisk forskning och dataskyddsbestämmelser sände jag ut en inbjudan via e-post till alla de kvinnliga präster som listats i Borgå stifts årsbok 2017, förutom till de sex präster som är utan förordande och som jag inte lyckades hitta en e-postadress till.⁴⁰ I inbjudan erbjöds respondenterna att svara på enkäten med automatiskt genererade användarnamn och lösenord för göra respondenterna så anonyma som möjligt. Enkäten var öppen att svara på mellan den 4 och 29 december 2017. Ett påminnelsemejl sändes ut till alla som inte redan svarat den 19 december och ytterligare en gång den 29 december. Av de totalt 65 präster som bjöds in till den webbaserade enkäten svarade 47, vilket är ett deltagande på 72,3 procent.

1.4 Metod

Forskningsarbetet inleddes med en grundlig genomläsning av tidigare forskning och publicerade berättelser av kvinnors upplevelser av prästämbetet. Med den informationen som bas gjorde jag intervjuguiden som ett hjälpmedel för intervjuerna och gjorde enkätens frågor varefter jag samlade in materialet under perioden 25 oktober till 29 december 2017.

Intervjumaterialet väljer jag att behandla med kvalitativ innehållsanalys. Metoden utgår från antagandet att allt material kan förstås på olika sätt och att förståelsen är beroende på tolkning. Ett problem när man använder kvalitativ innehållsanalys är att välja om man ska fokusera på det uppenbara eller det dolda innehållet. Båda förhållningssätten kräver tolkning men skiljer sig åt i fråga om nivåer av djup och abstraktion. För att nå en djupare förståelse av materialet speglade jag intervjumaterialet mot tolkningsramarna för att kunna urskilja tre huvudsakliga teman. Teman utkristalliseras ur materialet genom att man reducerar utsagor så att man kan hitta nyckelfraser eller nyckelord som återfinns i de olika informanternas berättelser och som sedan kategoriseras. När nyckelfraser och -ord kategoriseras kan man upptäcka

⁴⁰ Wistbacka 2017.

dold information i materialet. Teman kan också indelas i underkategorier för att underlätta analysen.⁴¹

Min enkät är en typ av survey-undersökning som utfördes digitalt och analyserades sedan kvantitativt med hjälp av dataprogrammet Excel. Fördelen med en enkätundersökning är att man enkelt kan nå många och samla in en stor mängd data som är förhållandevis lätt att analysera. Nackdelarna är att det insamlade materialet är relativt ytligt och som forskare kan man varken avgöra om respondenterna svarat ärligt och noggrant eller om de har förstått alla frågorna.⁴² Jag valde att göra sakfrågorna som påståenden med svarsalternativ enligt likertskalan med fem svarsalternativ. Dessutom gav jag möjlighet att kommentera svaren med egna ord. Resultaten presenteras till en del med hjälp av diagram. Ur de fria kommentarerna lyfts de mest relevanta citaten fram i texten.

1.5 Anonymitet och etiska överväganden

Eftersom antalet kvinnliga präster i Borgå stift är relativt litet känner de flesta varandra, åtminstone till namnet. På samma sätt kände jag själv alla informanter, åtminstone till namnet. Jag erbjöd informanterna att skydda deras identitet i så stor utsträckning som möjligt men det finns ändå en möjlighet att någon som känner Borgå stifts prästerskap väl kan känna igen informanterna genom det man kan utläsa ur intervju svaren. Detta godkände alla informanterna. För att minska risken för igenkännande presenterar jag inte informanterna med exakta yrkesbeteckningar eller annan detaljerad bakgrundsinformation som kan riskera att avslöja dem. Jag väljer, att på samma sätt som Satu Saarinen, benämna informanterna med täcknamn, jag kallar dem Anna, Rut, Elisabet, Sara, Ester och Magdalena. Det här tillvägagångssättet tillämpas såväl inom praktisk teologi som inom kvinnoforskning och jag ser gärna mitt arbete som ett inlägg på bägge områden.⁴³ Citat från intervjuerna presenteras i texten med informantens täcknamn inom parentes efter citatet. För att minska möjligheten att känna igen

⁴¹ Graneheim & Lundman 2004.

⁴² Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara P. 2009, 193–204.

⁴³ Saarinen 2005, 34–35.

informanterna döljer jag nämnda namn och orter i citaten genom att skriva ut benämningar på dessa i hakparentes. Jag har även gjort mindre språkliga korrigeringar och skrivit om dialektala uttryck till standardsvenska.

Jag läste de kriterier som finns för när man som forskare behöver ansöka om etiskt tillstånd och i samråd med mina handledare ansåg jag att den information jag frågar efter inte faller innanför ramarna för nämnda kriterier. Även riktlinjerna för dataskydd bekantade jag mig med och kunde konstatera att eftersom respondenterna svarar frivilligt och anonymt samlar jag inte in något sådant material som omfattas av dataskyddsreglerna.

1.6 Avhandlingens uppbyggnad

Dispositionen för avhandlingen omfattar fem huvudkapitel. I det inledande kapitlet har jag presenterat bakgrund, syfte och frågeställning samt metod och material. Kapitel två beskriver den teoretiska grund som utgör tolkningsramarna för min undersökning. Det tredje kapitlet behandlar antalet kvinnliga präster i Borgå stift och på riksplan samt de upplevelser prästerna återgett genom enkäten. I kapitel fyra presenterar och analyserar jag materialet från intervjuerna och en del av de öppna svaren i enkäten. I det femte kapitlet diskuterar jag de frågeställningar som undersökningen väckt. Till sist sammanfattar jag hela arbetet.

2 Tolkningsramar för undersökningen

I det här kapitlet presenterar jag de tolkningsramar jag baserar min undersökning och analys på. Somliga teman behandlas oberoende av prästens kön medan andra aspekter behandlas utgående från de specifika förutsättningar en kvinnlig präst möter. Kapitlets underrubriker står för de teman jag väljer att lyfta fram ur mitt material. I det första underkapitlet diskuteras olika författares syn på prästers kallelse och hur man kan uppfatta prästämbetet som en identitet eller yrkesroll. I den andra underkapitlet ligger fokus på de förväntningar prästen själv har på sitt arbete och de förväntningar som prästen kan möta av andra. Även behovet av förebilder diskuteras. I det sista underkapitlet belyser jag hur motståndet kan se ut och vilka argument kvinnoprästmotståndare ofta väljer att använda sig av.

2.1 Kallelse, identitet och yrkesroll

Till präst i den evangelisk-lutherska kyrkan ordinerar och vigs en döpt och konfirmerad person som är kallad att ha till uppgift att förkunna evangelium och förvalta sakramenten.⁴⁴ För den evangelisk-lutherska synen på prästämbetet är det första, att förkunna evangelium, särskilt viktigt, vilket också kan förstås av den tidigare benämningen predikoämbete. Det är genom prästen församlingen får höra Guds ord. Det är genom Guds ord församlingen lär sig förstå vikten av sakramenten. Prästen är ett verktyg för Kristus, som själv verkar genom prästen. Insikten om att en präst inte behöver vara fulländad och klara allt själv utan att Kristus verkar genom honom eller henne gör att människor vågar axla prästämbetets uppgift. Prästen finns till för att tjäna församlingen som en omsorgstagande herde och en skyddande vakt sammanfattar Fredric Cleve tankarna kring vad en präst förväntas vara och göra i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland.⁴⁵

I lagstiftningen för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland nämns prästämbete och prästtjänst men det står inte ett ord om prästyrke.⁴⁶ Att man i vardagligt tal börjat

⁴⁴ Kyrkolagen 5:1.

⁴⁵ Cleve 2003, 140–160.

⁴⁶ Kyrkolagen; Kyrkoordningen.

använda benämningen yrke om prästämbetet kan tänkas vara ett försök till att avdramatisera uppfattningen om prästerna som speciella personer. Under medeltiden ansågs prästerna inneha en speciell andlig makt och den sinnebilden har på något sätt levt kvar även under senare tid.⁴⁷ Det finns också en strävan efter att införa arbetstid för präster vilket ännu mera skulle likställa prästens arbete med andra yrken.⁴⁸

Kirsten Donskov Felter tar i sin forskning fasta på hur kallelse och yrkesutövning framställs i den lutherska traditionen. I tyskan används ordet *Beruf* som i sin mångtydighet är svåröversatt till danska och svenska. Det kan översättas med yrke, anställning, arbete, livsstil, tjänst, kall, profession och fack.⁴⁹ Beroende på hur man tolkar ordet *Beruf* påverkar det hur man uppfattar Luthers texter kring kallelse och ämbete. Mycket kortfattat kan man ändå säga att reformationen jämställde olika typerns arbete. Luthers teologi menar att varje döpt människa har samma ställning inför Gud och att prästen inte är förmer än någon annan. Varje människa kan leva ut Guds kall genom sitt arbete, oberoende av om personen är förälder, kroppsarbetare eller präst. En präst är kallad av sina gelikar att ha hand om prästämbetets uppgifter å deras vägnar.⁵⁰ Donskov Felter skriver att det inte behöver vara någon skillnad mellan kall och profession men menar ändå att det finns en viss skillnad mellan prästers och andras yrken. I Danmark tar detta sig till exempel uttryck i att boendeplikt inom församlingens område fortfarande är det som förutsätts när en församlingspräst anställs⁵¹ och att det inte finns något tak för det antal timmar en präst kan förväntas arbeta under veckan. Prästen förväntas alltså alltid vara tillgänglig för sin församling.⁵²

För att träda in i prästämbetet förutsätts kallelse, både en inre och en yttre kallelse. Den inre kallelsen är något den blivande prästen själv kan känna av. Den är helt subjektiv och kan ta sig många olika uttryck medan den yttre kallelsen är en objektivt noterbar kallelse från till exempel en församling.⁵³ Eero Huovinen påpekar i sin bok *Pappi!* att

⁴⁷ Cleve 2003, 140–164.

⁴⁸ <https://www.akiliitot.fi/721-lausunto-tyoaikasaantelya-selvittavan-tyoryhman-mietinnosta> (läst 28.3.2018).

⁴⁹ Donskov Felter 2010, 18–24; Brunner, O. & Conze, W. & Koselleck, R. 2004 490–506.

⁵⁰ Donskov Felter 2010, 18–24.

⁵¹ Detta har även gällt i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och i Borgå stift fram till slutet av 1900-talet. Vid utgången av 2012 har endast en knapp tredjedel av församlingarna i Borgå stift kvar boendeplikten för kyrkoherden, se Backström 2018.

⁵² Donskov Felter 2010, 191–192.

⁵³ Huovinen 2001, 212–219.

man inte kan *ta* prästvigning utan att den *ges* en. Det att man inte kan bli präst utan en yttre kallelse, att man prästvigs efter prövning till ett behov, och att prästkandidaten avger ett prästlöfte vid ordinationen visar på att prästämbetet som yrke inte är helt jämförbart med andra yrken. Genom prästlöftet förbinder sig prästkandidaten till ett livslångt uppdrag. Det är något mera att vara präst, något man inte lägger ifrån sig tillsammans med prästskjortan när arbetsdagen är slut.⁵⁴

Bengt Åberg diskuterar i boken *Identitet och roll: präst-församling-samhälle* hur det kan bli en personlig identitetskris för en präst om hen inte lyckas knyta samman sin person med sin yrkesroll som präst. Han menar att det inte går att skilja åt person och ämbete utan att ämbete och person knyts samman i ordinationen.⁵⁵ För att som präst orka med sin uppgift som språkrör för Kristus är det viktigt att kunna jämka samman yrkesroll och person till en yrkesidentitet. Åberg lyfter fram hur det är i skarven mellan roll och identitet risken för att en präst ska bryta samman finns. Det är viktigt för varje enskild präst att själv hitta sitt eget förhållningssätt till att vara präst. ”Just för att komma till rätta med rollerna, relationerna, behöver identitet vinnas innanför dem. Det är fråga om helhet, äkthet i rollinnehavaren själv.”⁵⁶

Vad menas då med yrkesroll? Thorleif Pettersson beskriver i samma bok som Åberg yrkesrollen som de förväntningarna människor kring personen har men även de förväntningar personen i yrkesrollen har på sig själv. Rollen begränsas av de rättigheter och skyldigheter som en person i den rollen kan tänkas ha i förhållande till andra i sin sociala omgivning. Pettersson konstaterar också att yrkesrollen inte är enbart knuten till den ena specifika personen utan yrkesrollen har definierats av tidigare personer i den positionen och kommer att fortleva med nya personer efter den specifika personen. ”Prästrollen kan således sägas vara sammansatt av de förväntningar som riktas mot en person just därför att han innehar den sociala positionen ’präst’ ”. Redan när personen väljer att bli präst har personen på något sätt gjort förväntningarna till sina egna. Eftersom yrkesrollen, eller den sociala rollen ”präst”, definieras efter vilka förväntningar som finns på prästen samt vilka rättigheter, skyldigheter och uppgifter prästen har fungerar den som en norm utan att säga något om hur de verkliga förhållandena är.

⁵⁴ Huovinen 2001, 219–233.

⁵⁵ Åberg & Pettersson 1981, 13.

⁵⁶ Åberg & Pettersson 1981, 32–33.

Om en person inte ens delvis uppfyller de förväntningar som ställs av den sociala omgivningen leder det ofta till problem. Det är främst förväntningarna som definierar vad en präst är. Eftersom personen behöver omfatta de förväntningar som finns på yrkesrollen åtminstone till viss del kan det vara svårt att särskilja yrkesrollen från personen både för prästen själv och för andra.⁵⁷

Prästämberet har alltså en lång tradition som betonar att personen är utvald att handha kyrkans viktigaste uppgifter. För att bli präst måste personen ha en kallelse såväl av Gud som av den kyrka som prästen tjänar. Det ställs stora förväntningar på personen som behöver integrera sin yrkesroll med sin person för att klara av uppgiften.

2.2 Förväntningar och förebilder

Förväntningarna kan komma från två håll: dels från prästens inre, dels från prästens omgivning. För att kunna navigera mellan dessa två olika uppsättningar av förväntningar kan det vara bra för en präst att ha förebilder som visar på hur man kan agera som präst. Fortfarande är det på sina håll ont om kvinnliga förebilder för dem som tänkt sig bli präster. Malin Lindbloms erfarenhet är att det finns både för- och nackdelar med bristen på förebilder. Hon är som kvinna befriad från att leva upp till stereotypin att en präst ska vara en medelålders man i kostym men samtidigt saknar hon praktiska förebilder i hur hon kan vara kvinna och präst.⁵⁸ Kvinnor behöver kvinnliga förebilder slår Carol M. Norén fast. För att en kvinna ska kunna se och höra hur en kvinna ter sig till exempel i predikstolen krävs det kvinnliga förebilder. Män kan vara goda förebilder i homiletik, i etik och i bemötande av församlingen men en kvinna kan inte ”spegla” sig själv i en man. Norén menar att det handlar om just praktiska aspekter som kan te sig banala men som är viktiga för hur en kvinna uppfattas. Hur ser ett kvinnligt kroppsspråk ut i en predikstol? Hur sminkad kan hon vara utan att verka överdriven? Då hjälper inte bibliska eller historiska förebilder utan det krävs kollegor som kan iakttas.⁵⁹

⁵⁷ Åberg & Pettersson 1981, 64–71.

⁵⁸ Lindblom 2009, 40–41.

⁵⁹ Norén 1992, 31–45.

Eero Huovinen skriver inte så mycket om hurdana förebilder en präst kan ha utan mera om att prästen själv är en förebild för sin församling. Församlingen har vissa förväntningar på prästen. Prästen förväntas vara ett andligt och ett moraliskt föredöme. Huovinen menar att prästen i andliga frågor ska visa på Kristus som är den verkliga förebilden. Prästen ska inte tala om sig själv utan om att hjälp finns att få hos Kristus. Den moraliska sidan av att vara en förebild hänger samman med prästens offentliga roll. Prästen ska leva ett kristet liv och följa kyrkans ordning, precis som vilken annan församlingsmedlem som helst, men det är ändå svårare för en präst eftersom hen i princip alltid iakttas av församlingen. Minsta lilla snedsteg kan noteras.⁶⁰ Thorleif Pettersson diskuterar behovet av att vara medveten om de förväntningar som ställs på en präst. Olika grupper har olika förväntningar. Till exempel kan det vara stor skillnad mellan de kyrkvana och de kyrk-ovana församlingsbornas förväntningar. Genom att vara medveten om dessa förväntningar, hur mycket eller litet prästen än kan omfatta dem, underlättas relationen till dem som står för förväntningarna. Kunskapen kan leda till att prästen utmanas och utvecklas i sin yrkesroll.⁶¹

Generellt möter kvinnor problem när de kommer in på områden som traditionellt domineras av män.⁶² Phiona Martin och Antoni Barnard har studerat hur kvinnor i Sydafrika hanterar sitt arbete inom mansdominerade branscher för att identifiera vilka unika utmaningar kvinnorna möter och vilka strategier de använder för att känna sig motiverade att stanna kvar i de mansdominerade branscherna. Martin och Barnard menar att de utmaningar som kvinnorna möter främst orsakas av att de traditionella könshierarkier och normer som fortfarande finns kvar i familjelivet och samhället påverkar strukturerna inom organisationer och på arbetsplatser. Trots uttalad jämlikhet och kvinnors självbemyndigande stöds inte kvinnors karriärmöjligheter och männen innehar en dominans i arbetslivet. Kvinnornas egna stereotypa uppfattningar om könsroller utgör också en utmaning. Genom att kvinnor själva ifrågasätter kvinnors kunnande och könsroller drabbas de av sämre självförtroende och tvivel på sin egen duglighet. Kvinnor och män har olika drivkrafter i arbetslivet. För kvinnor är det viktigt att göra ett gott jobb och bidra till organisationens välstånd medan män drivs av önskan om personlig status och makt. I mansdominerade branscher har män

⁶⁰ Huovinen 2001, 255–259.

⁶¹ Åberg & Pettersson 1981, 66–71.

⁶² Saarinen 2005, 60–61.

naturligt en större möjlighet att vara diskriminerande. Det krävs alltså tydliga strategier för att ge kvinnor utrymme och möjligheter att avancera. Martin och Barnard visar att kvinnor har utvecklat tre strategier för att klara sig i de mansdominerade branscherna. De 1) utnyttjar fördelarna med att vara kvinna, 2) antar manliga attribut och 3) söker mentorskap för att upprätthålla sin motivation. Att utnyttja sin femininitet upplevs som kluvet av kvinnorna. Somliga accepterar det som en nödvändighet medan andra upplever att det är manipulativt. Oberoende av inställning kan kvinnorna ändå använda sin kvinnlighet som ett redskap för att bli uppskattade i arbetet. Somliga väljer ändå att tona ner sin kvinnlighet för att undvika oönskad sexuell uppmärksamhet av sina manliga kollegor. Genom att använda manliga attribut som ett ovårdat språk och aggressivt beteende både verbalt och icke verbalt kunde kvinnorna bättre ”smälta in” i den manliga arbetsomgivningen. Kvinnorna i Martin och Barnards undersökning efterlyser mentorskap och speciellt kvinnliga mentorer för att underlätta arbetet i en arbetsmiljö som ofta är fientlig. Stödet från en mentor upplevs som en strategi att klara av arbetet i manliga branscher. Trots utmaningarna upplevde kvinnorna att de lyckats i sitt arbete och att de nu verkligen tyckte om att arbeta i en mansdominerad bransch.⁶³

De präster Satu Saarinen intervjuat i Uleåborgs stift berättar om upplevelser som påminner om de erfarenheter Martin och Barnard rapporterar om. De kvinnliga prästerna hade i kollegiet förväntats hålla i kaffe eller fungera som sekreterare på möten just för att de var kvinnor. Från församlingens håll fanns förväntningar på att kvinnliga präster skulle ha mjukare värden eller vara trevligare och varmare än sina manliga kollegor. Det här är stereotyper som kvinnorna inte alltid uppskattar men som det ändå är lätt att falla in i.⁶⁴ Då är det precis som Pettersson hävdar att när man är medveten om förväntningarna kan man lättare förhålla sig till dem och reagera på dem.⁶⁵

2.3 Motståndarnas argument och uttryck

De vanligaste argumenten bland kvinnoprästmotståndare är att Jesus valde enbart män till lärjungar och att Paulus i sina brev inte talade för en kvinnlig församlingsledare

⁶³ Martin & Barnard 2013.

⁶⁴ Saarinen 2005, 152–156.

⁶⁵ Åberg & Pettersson 1981, 66–71.

utan sade att kvinnan borde tåga i församlingen. Motståndare hävdar att det är att gå emot Bibeln och kyrkans tradition att öppna prästämbetet för kvinnor. Motståndet mot kvinnliga präster har ändå inte en entydig grund i teologin utan det kan finnas många underliggande orsaker. Somliga motståndare hävdar att de håller fast vid den traditionella ämbetssynen, men enligt John Vikström har en sådan ämbetssyn inte funnits i den evangelisk-lutherska kyrkan utan att det varit kvinnoambetssynen som hindrat kvinnor ifrån ett offentligt prästämbete. Vikström ställer sig frågande till att motståndare hänvisar till vissa bibelställen då de stöder sin åsikt på Guds Ord. Vikström visar att man inte är konsekvent i frågan då motståndare kan godkänna kvinnliga diakoner men inte kvinnliga präster trots att det enligt 1 Tim 3 ställs samma krav att vara en ”en enda kvinnas man”⁶⁶ på både präst och diakon. Ett tredje argument som Vikström bemöter är argumentet om kvinnans underordning. Vikström hävdar att man i både kyrka och samhälle har frångått denna princip för länge sedan. Att öppna prästämbetet för kvinnor var det sista steget. Vikström ställer sig åter frågande till motståndarnas inkonsekventa hållning då de kan samarbeta med kvinnor i ledande ställning på andra håll inom kyrkan.⁶⁷

De tillfrågade i Närhis forskning var så gott som eniga om att spänningarna kring ämbetsfrågan har sin grund i både teologi och personlighet. En omedgörlig person kan få problem att uppstå eller förvärras medan en mera medgörlig person kan möjliggöra samarbete trots motsättningarna. Detta oberoende av om personen i fråga är motståndare till eller förespråkare av kvinnliga präster.⁶⁸ Enligt Närhis forskning kan man också se att åsiktsskillnaderna är bredare än enbart frågan om kvinnors vara eller icke vara i prästämbetet. Kvinnoprästmotståndares bibelsyn beskrivs som mera bokstavlig och världssynen som mera svart-vit än förespråkarnas.⁶⁹ Motståndet kan också bero på så vanliga faktorer som avundsjuka och maktkamp. Det händer sig att konflikter uppstår mellan personer på grund av personlig ofördragsamhet även om det ges sken av att problemet är en schism kring ämbetsfrågan.⁷⁰

⁶⁶ Vikström använder här bibelöversättningen från 1917, i Bibel 2000 lyder översättningen ”gift bara en gång”.

⁶⁷ Vikström 2007, 357–362.

⁶⁸ Närhi 2006, 58–60.

⁶⁹ Närhi 2006, 63–65.

⁷⁰ Närhi 2006, 47–48.

Kvinnoprästmotståndare finns på alla nivåer och områden i församlingarna. De kan vara både kvinnor och män, gamla och unga.⁷¹ För att visa hur svårt det är att identifiera motståndare har Närhi valt att dela in kvinnoprästmotståndarna i fyra kategorier. Den första består av de mest hårdföra motståndarna som vägrar allt samarbete med kvinnliga präster. De kan vara öppet fientliga och kvinnliga präster upplever att det är mycket svårt eller omöjligt att samarbeta med dessa. I den andra kategorin kommer motståndare av övertygelse. De samarbetar inte i gudstjänster men försöker vara solidariska och kollegiala mot kvinnliga präster. Samarbetet kan vara problemfritt till de delar motståndare samarbetar men psykiskt krävande för kvinnorna. Den tredje kategorin är de som är motståndare i hemlighet. De samarbetar men kan vara indirekt diskriminerande och ställer sig oftast på motståndarens sida i konflikter. Samarbetet fungerar i praktiken men är psykiskt påfrestande för de kvinnliga prästerna. Den fjärde och sista kategorin består av dem som i princip inte godkänner kvinnliga präster men som inte för fram sin åsikt på ett sådant sätt att det skadar arbetsgemenskapen eller de kvinnliga prästerna. De samarbetar och är solidariska och kollegiala samt respekterar kvinnan som präst. Samarbetet är vanligtvis problemfritt.⁷²

Att duka fram och dela ut nattvard tillsammans med en kvinnlig präst är det som motståndarna förhåller sig mest avogt till. De tar heller inte emot nattvarden av en kvinna. Somliga vill heller inte delta i samma gudstjänst eller i annat arbete där man använder Bibeln, till exempel i andakter. För en del är en kvinnlig präst i ledande ställning problematisk, så de deltar inte i arbetsmöten eller andra tillställningar som leds av en kvinna. De mest hårdföra motståndarna vägrar allt samarbete med kvinnliga präster.⁷³

Det blir allt mera ovanligt att kyrkoherdar är kvinnoprästmotståndare eftersom domkapitlen ställer krav på att en kyrkoherde ska kunna samarbeta med kvinnliga präster för att vara behörig.⁷⁴ Närhis forskning visar att 12% av de manliga kaplanerna och församlingspastorerna motsätter sig kvinnliga präster och av dem vägrar hälften

⁷¹ Närhi 2006, 101.

⁷² Närhi 2006, 101–105.

⁷³ Närhi 2006, 77–79.

⁷⁴ Närhi 2006, 74–75. Situationen i Borgå stift har förändrats sedan forskningen gjordes. Numera tillfrågas kyrkoherdekandidater om de kan samarbeta med anställda oavsett kön. Se även Nordmyr 2014. <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/01/16/karleby-svenska-forsamling-splittras-i-kyrkoherdeval> (läst 25.1.2018).

helt eller delvis att samarbeta med kvinnliga präster.⁷⁵ Senare gallupundersökningar visar att av kyrkans anställda tar 5% helt avstånd från kvinnliga präster och 9% godkänner kvinnliga präster med viss reservation. Siffrorna för de förtroendevalda är 10% respektive 14%. Det här betyder att 85% av de anställda och 76% av de förtroendevalda godkänner kvinnliga präster utan reservation. När man jämför siffrorna för kvinnoprästmotståndare bland befolkningen som olika gallupundersökningar presenterar för åren 1953, 1970, 1983, 2000 och 2015 kan man se att motståndet avtagit men att det under 2000-talet ligger stabilt på 5 % av de svarande. Omkring 10% uppger att de godkänner kvinnliga präster med viss reservation. Kvinnor är över lag mera toleranta, 89% av kvinnorna och 79% av männen godkänner utan vidare kvinnliga präster.⁷⁶

Konflikter uppstår vanligen på två sätt, dels genom att någon tar problem som pyrt länge under ytan till tals, dels genom personbyten. Bristande förmanskap är också en starkt bidragande orsak till att konflikter tillåts uppstå och fortgå. I en församling där problemen legat under ytan händer det att det är från förtroendemannahåll eller till och med från medias håll som man lyfter fram problem vilket gör att en konflikt briserar. På samma sätt kan en konflikt uppstå när en kvinnlig präst eller en kvinnoprästmotståndare anställs i församlingen. Att problem kan uppkomma förhållandevis plötsligt och oförutsett upplevs som särskilt betungande.⁷⁷ Problematiska situationer kan också uppstå i samarbetet med olika väckelserörelser. Om rörelsens representanter inte godkänner kvinnliga präster kan de begära att endast manliga präster tjänstgör vid samarbetstillfället. Om en kvinnlig präst då har arbetstur är det upp till förmannen hur man från församlingens sida reagerar. Det verkar dock bli mera ovanligt att kvinnliga präster behöver väja och på sina håll har samarbetet avbrutits på grund av krav från väckelserörelsens sida.⁷⁸

Termen väja betyder att någondera parten drar sig undan i en konfliktsituation. I Prästförbundets rekommendationer från 1987 uppmanas den som motsätter sig samarbete att väja. Det här talar till den allmänna rättsuppfattningen eftersom kyrkans ordning

⁷⁵ Närhi 2006, 76–82.

⁷⁶ Hytönen 2016. De tillfrågade är inte enbart medlemmar av Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland utan ett sampel av hela befolkningen. Därför är siffrorna inte direkt överförbara för situationen i kyrkan.

⁷⁷ Närhi 2006, 44–46 och 57.

⁷⁸ Närhi 2006, 82–84.

godkänner kvinnliga präster. I praktiken har det ändå visat sig att det ofta förväntas att den kvinnliga prästen väjer i dylika situationer. Att som kvinnlig präst bli ombedd eller tvingad att ge över arbetsuppgifter till manliga kollegor för att någon som inte accepterar kvinnliga präster inte ska behöva avstå från ett tillfälle är diskriminerande och kränkande. Problemet är också större än de enskilda fallen eftersom det här sättet att skydda kvinnoprästmotståndare i princip är det samma som att tillåta diskriminering.⁷⁹ Kvinnliga präster utsätts för trakasserier genom grundlösa klagomål och anklagelser, kränkande post eller insändare i tidningar. Det används osakligt språk för att uttrycka åsikter mot dem och de kallas vid bibliska benämningar för det onda. I enskilda fall har motståndare tagit till fysiskt våld mot ämbetsutövande kvinnliga präster. Många gånger kunde motståndarnas agerande, som tar sig uttryck i förminskande beteende, ogiltigförklarande eller förbiseende, kallas för arbetsplatsmobbing. Konkreta exempel som kan nämnas är förmän som inte finner sig till avtalade möten eller motståndare som inte skakar hand med kvinnliga präster vid gemensamma arbetsplatsmöten.⁸⁰ En konsekvens för kvinnliga präster som blivit utsatta för trakasserier och mobbing är ofta minskad arbetsmotivation och ifrågasättande av sin yrkesidentitet.

De kvinnliga präster som utsätts för trakasserier och konfliktsituationer har generellt sett två alternativ, att tåla eller ta strid. De som tålar gör det vanligtvis för att de inte orkar eller ser någon nytta med att ta strid. Somliga av dem har valt att byta arbetsplats utan att göra något väsen av den problematiska situationen. En viss rädsla för att få ett rykte som problemmakare finns också om man väljer att ta strid, vilket inte är helt obefogat. De som tagit strid för sina rättigheter har för det mesta mött problem, men trots detta har de inte ångrat att de valt att försöka förändra situationen genom att aktualisera problemen.⁸¹ Några av Närhis informanter uttrycker en försiktig skepsis ifall det är så att de kvinnliga prästerna är för känsliga och reagerar för starkt i olika situationer. Det här väcker frågan hur mycket de kvinnliga prästerna förväntas tåla av dåligt bemötande i sitt arbete?⁸² Flera av de kvinnliga prästerna har mycket liten förståelse för kyrkans agerande i fråga om kvinnoprästmotståndet. De anser att kyrkan

⁷⁹ Närhi 2006, 105–110.

⁸⁰ Närhi 2006, 110–111.

⁸¹ Närhi 2006, 112–116.

⁸² Närhi 2006, 62.

borde ta ett större ansvar för att stötta kvinnorna och för att lösa problemen som motståndet förorsakar.⁸³

⁸³ Närhi 2006, 120.

3 De kvinnliga prästernas tjänstgöringssammanhang

För att man ska kunna sätta sig in i hur kvinnorna i Borgå stift upplever sitt arbete är det nödvändigt att förstå det sammanhang de verkar i. Borgå stift är ett unikt stift eftersom det är grundat på språklig grund i stället för enligt den parokiala principen som landets övriga stift följer. Stiftet omfattar församlingar med svenska som majoritetsspråk och sträcker sig över områden i landskapen Österbotten, Åboland, Nyland samt på Åland (se bilaga 1).⁸⁴ Det här medför konkret en annan typ av utmaningar än dem de andra stiftet i landet ställs inför. Regionerna har sina egna särdrag, men eftersom språket är en så viktig faktor har stiftet på något sätt blivit en kyrka i kyrkan. Kyrkotillhörigheten är högre i stiftet än i landet över lag och stiftet uppfattas som en gemenskapsskapande faktor för de svenskspråkiga i Finland.⁸⁵ I det här kapitlets första del presenterar jag anställningssituationen för kvinnor i Borgå stift och gör en kort jämförelse med de andra stiftet och rikskyrkan. I den andra delen redogör jag för resultaten av enkäten där kvinnorna i Borgå stift själva får komma till tals.

3.1 Andelen kvinnliga präster i Borgå stift

Den faktiska situationen vad gäller anställda kvinnliga präster i Borgå stift kan man enkelt analysera med hjälp av stiftets årligen utkommande årsbok. I årsböckerna noteras anställningsläget i slutet av året. Jag valde att inleda jämförelsen 1989 för att flera kvinnor då hunnit prästvigas. Jag räknade alla kvinnliga präster i församlingarna, även om de hade deltidstjänster eftersom de är hela personer oberoende av anställningsprocent. I tabellen nedan kan man följa med utvecklingen genom antalet anställda kvinnor vart femte år. Förändringar har förstås skett i mellanåren men trenden framkommer ändå tydligt.

⁸⁴ Björkstrand 2013, 11.

⁸⁵ Vikström 2013.

Tabell 1: Antalet anställda kvinnliga präster i de olika prosterierna i Borgå stift.⁸⁶

Prosteri	1989	1993	1998	2003	2008	2013	2017	2017
Pedersöre prosteri	1	1	0	0	2	2	2	8 %
Korsholms prosteri	2	1	2	1	2	5	8	35 %
Närpes prosteri	0	0	0	0	0	0	0	0 %
Ålands prosteri	5	7	7	5	4	4	7	47 %
Åbolands prosteri	3	2	6	7	5	8	9	64 %
Raseborgs prosteri	3	5	6	4	3	7	4	33 %
Mellersta Nylands prosteri	3	6	4	8	8	8	7	47 %
Helsingfors prosteri	3	2	2	2	3	2	3	18 %
Domprosteriet	1	2	2	6	7	9	12	63 %
Borgå stift	21	26	29	33	34	45	52	35 %

Procent anger andelen kvinnliga präster år 2017 i respektive prosteri.

Andelen kvinnor är låg bland prästerna i Österbotten. I Pedersöre prosteri fanns vid utgången av 2017 endast 2 kvinnor, båda anställda i Jakobstads församling⁸⁷, medan man i Närpes prosteri fortfarande inte anställt en enda kvinna. Korsholms prosteri är för Österbottens del ett undantag med hela 35% kvinnor i prästkåren vilket är samma antal som stiftets medeltal. Att antalet kvinnliga präster är lågt i Österbotten kan delvis förklaras av påverkan från laestadianismen och den evangeliska rörelsen som fortfarande inte accepterar kvinnors rätt till prästämbetet. Det är också naturligt att kvinnor inte gärna söker tjänster på områden där de vet att de kan bli motarbetade. En av respondenterna kommenterar ”I Österbotten kan man inte ’göra karriär’ var som helst” på frågan om hon är intresserad av att göra karriär, vilket visar att det finns en kännedom att det existerar svårigheter för kvinnor att verka fritt som präster i landskapet.

I södra Finland är andelen kvinnliga präster i de flesta prostrier jämförbart med eller högre än landets medeltal. I Ålands prosteri hade man tidigt förhållandevis många kvinnliga präster. Ålänningarnas nära kontakter till Sverige, där det funnits kvinnliga präster sedan 1960, kan tänkas vara en förklaring. Numera finns det för Borgå stifts del ovanligt många kvinnliga präster i Åbolands prosteri och domprosteriet. Däremot

⁸⁶ Kankkonen P. & Karlsson R. & Frisk A. 1989; Kankkonen P. & Höglund L-H. & Frisk A. 1993; Klíngenberg J. & Åberg C. & Herberts C. & Torvalds-Renvall S. 1998; Lemberg R. & Store T-E. & Wikström M. & Wistbacka P. 2003; Jern S. & Lindgård M. & Hansson U. & Wistbacka P. 2008; Nylund A-S. & Lindblom R. & Mickelsson C. & Wistbacka P. 2013; Wistbacka 2017.

⁸⁷ Wistbacka 2017, 86.

har Helsingfors prosteri ovanligt få kvinnor i jämförelse med den andra prosterna i södra Finland. Någon tydlig förklaring till varför så är fallet är svår att peka på. När man granskar antalet kvinnliga präster under åren kan man se att trenden är oförändrad så någon ny företeelse är det inte.

I följande tabell presenteras könsfördelningen bland prästerna i Finland på stiftsnivå. Det är anmärkningsvärt att andelen kvinnor bland prästerna är lägst i Borgå stift av alla Finlands stift. Till och med Uleåborgs stift har en högre andel kvinnor trots att den tidigare biskopen Olavi Rimpiläinen vägrade prästviga kvinnor och de första kvinnorna prästvigdes i Uleåborgs stift först 2001 när biskopen Samuel Salmi tillträtt.⁸⁸ I landets övriga stift varierar andelen kvinnor mellan 44% och 55% och medeltalet för hela landet är 47% år 2017.

Tabell 2: Andelen anställda kvinnliga präster i de olika stiftet i Finland⁸⁹

	Åbo ärkestift	Tammerfors	Uleåborgs stift	St. Mickels	Borgå stift	Kuopio stift	Lappo stift	Helsingfors	Esbo stift	Totalt
Män	146	171	145	96	105	108	119	125	95	1110
Kvinnor	117	147	97	101	58	108	102	150	116	996
Totalt	263	318	242	197	163	216	221	275	211	2106
Kvinnor i %	44 %	46 %	40 %	51 %	36 %	50 %	46 %	55 %	55 %	47 %

Av de teologistuderande som avlagt en examen som lämpar sig för prästvigning var andelen kvinnor 56% år 2013 och 59% år 2014. Under åren 2012–2014 var andelen kvinnor av de ordinerade prästerna i genomsnitt 59%. Det här tyder på att andelen kvinnliga präster kommer att öka under de kommande åren då äldre manliga präster går i pension och ersätts av kvinnor. Samtidigt är andelen kvinnliga teologiemagistrar som är arbetslösa vid samma tidpunkt 61–63% vilket tyder på att manliga teologer har lättare att finna arbete.⁹⁰ Påpekas bör att andelen kvinnor bland sjukhussjälavårdarna är 72,6% och bland familjerådgivarna 71,5%.⁹¹ Det här kan man möjligtvis uppfatta som ett spår av traditionen att kvinnor inte välkomnats i församlingsarbetet men nog setts som värdefulla medarbetare på andra områden.

⁸⁸ Saarinen 2005, 11.

⁸⁹ E-brev från Heta Laurell till Janette Lagerroos 19.1.2018. Det finns en skillnad på en procentenhet för Borgå stift mellan den statistik jag själv skapat utgående från Borgå stifts årsböcker och den jag fått av Heta Laurell. Jag har endast räknat de personer som uppges tjänstgöra i församlingarna medan Laurell tydligen inkluderat familjerådgivare, sjukhussjälavårdare och andra i liknande positioner.

⁹⁰ Hytönen 2015.

⁹¹ Kyrkostyrelsen 2017.

När man betraktar andelen kvinnor bland präster i hela landet kan man tycka att situationen är god och att jämställdheten är så gott som uppnådd. Om man däremot ser på andelen kvinnor i ledande ställning ter sig situationen genast mindre balanserad. Endast 17% av kyrkoherdarna var kvinnor år 2016⁹² och 12% av kontraktsprostarna år 2017.⁹³ När den hittills enda kvinnliga biskopen i Finland, Irja Askola, gick i pension 2017 efterträddes hon av en man, Teemu Laajasalo. När denna avhandling skrivs är således samtliga tio biskopar i Finland män.⁹⁴

3.2 Översikt av kvinnornas upplevelser i Borgå stift

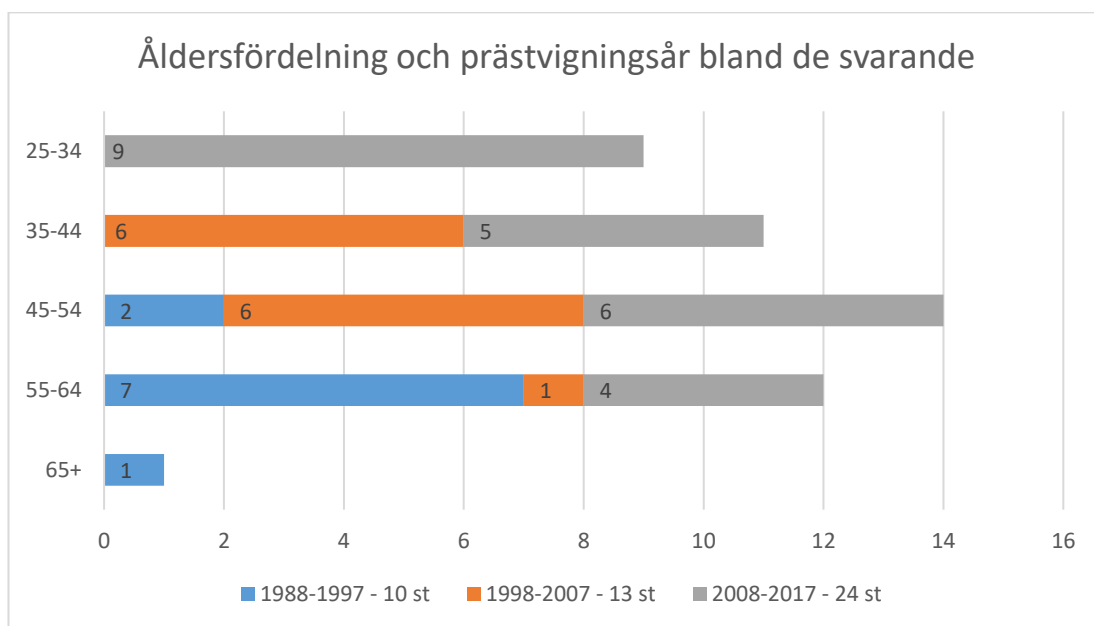
I det här underkapitlet presenteras resultaten av enkäten som jag gjorde för att få en helhetsbild av hur de kvinnliga prästerna i Borgå stift uppfattar att de bemöts. Av de 65 inbjudna svarade 47 respondenter vilket ger en svarsprocent på 72,3%. Det är 66,2% av samtliga kvinnliga präster i Borgå stift vilket visar att de tillfrågade ansåg att enkäten var viktig. Att svarsprocenten är så hög trots att enkäten gjordes i december månad, en av de mest arbetstygda månaderna i kyrkan, visar också att respondenterna ansåg det vara mycket angeläget att svara.

⁹² Kirkon työmarkkinalaitos 2017.

⁹³ <http://www.arkkihiippakunta.fi/etusivu/yhteystiedot/laaninrovastit/>;
<http://tampereenhiippakunta.fi/hiippakunta/laaninrovastit/>;
<http://www.oulunhiippakunta.evl.fi/hiippakunta/rovastikunnat/>;
<http://www.mikkelinhiippakunta.evl.fi/yhteystiedot/#laaninrovastit>;
<http://www.borgastift.fi/kontakt/prosterierna/>;
<http://www.kuopionhiippakunta.fi/paatoksenteko/tuomiokapituli/laaninrovastit/>;
<http://www.lapuanhiippakunta.fi/fi/rovastikunnat/>;
<http://www.helsinginhiippakunta.evl.fi/yhteystiedot/laaninrovastit/>;
<http://espoonhiippakunta.evl.fi/yhteystiedot/laaninrovastit/> (samtliga lästa 16.3.2018).

⁹⁴ <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content7C4EF> (läst 2.3.2018).

Figur 1.

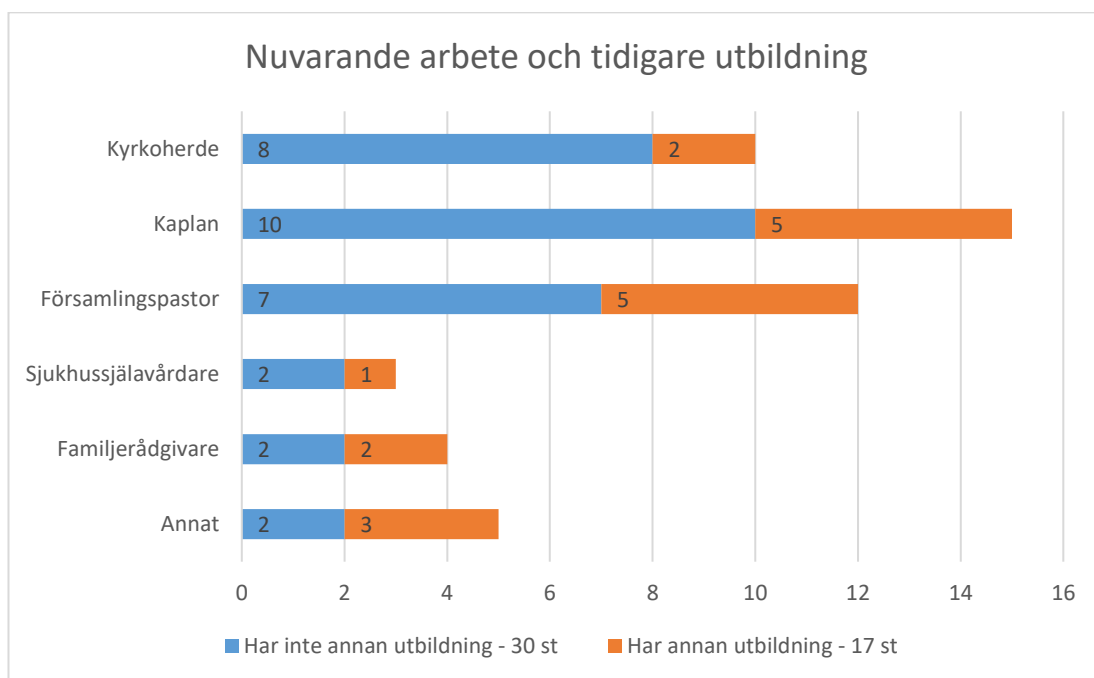

Respondenterna var i alla åldrar och från alla regioner i Borgå stift. Av de svarande var 19 % i åldrarna 25–34, 23% i åldrarna 35–44, 30% i åldrarna 45–54, 26% i åldrarna 55–64 och 2% var 65 eller äldre. Av dessa präster var 21% prästvigda under perioden 1988–1997, 28% under perioden 1998–2007 och 51% under perioden 2008–2017. Det här visar en drastisk förändring under det senaste decenniet. En av respondenterna uttrycker i en kommentar att ”[m]ycket har förändrats. Det är allmänt accepterat att kvinnor är präster. I min församling är det ok att vara kvinna och präst idag” (R4). Kommentaren bekräftar att mycket har förändrats men formuleringen låter förstå att det också finns församlingar där det inte är ok att vara kvinna och präst. Orsakerna till att flera kvinnor prästvigts under det senaste decenniet är naturligtvis flera. Andelen kvinnliga teologiemagstrar har ökat under senare år och av dem som har en examen som lämpar sig för prästvigning var 56% kvinnor år 2013.⁹⁵ Att ökningen av kvinnor som prästvigts i Borgå stift sammanfaller med bytet av biskop 2009 väcker frågan om biskopen som person har haft en inverkan?⁹⁶ De två tidigare biskoparna har inte varit kända för att motsätta sig kvinnliga präster men med tanke på respondenters och informanternas utsagor om hur förhållandena har förändrats är det möjligt att tolka siffrorna så att kvinnorna under senare tid känt sig mera välkomna att anhölla om prästvigning.

⁹⁵ Hytönen 2015.

⁹⁶ <http://www.borgastift.fi/biskopen/tidigare+biskopar/> (läst 2.3.2018).

Figur 2.

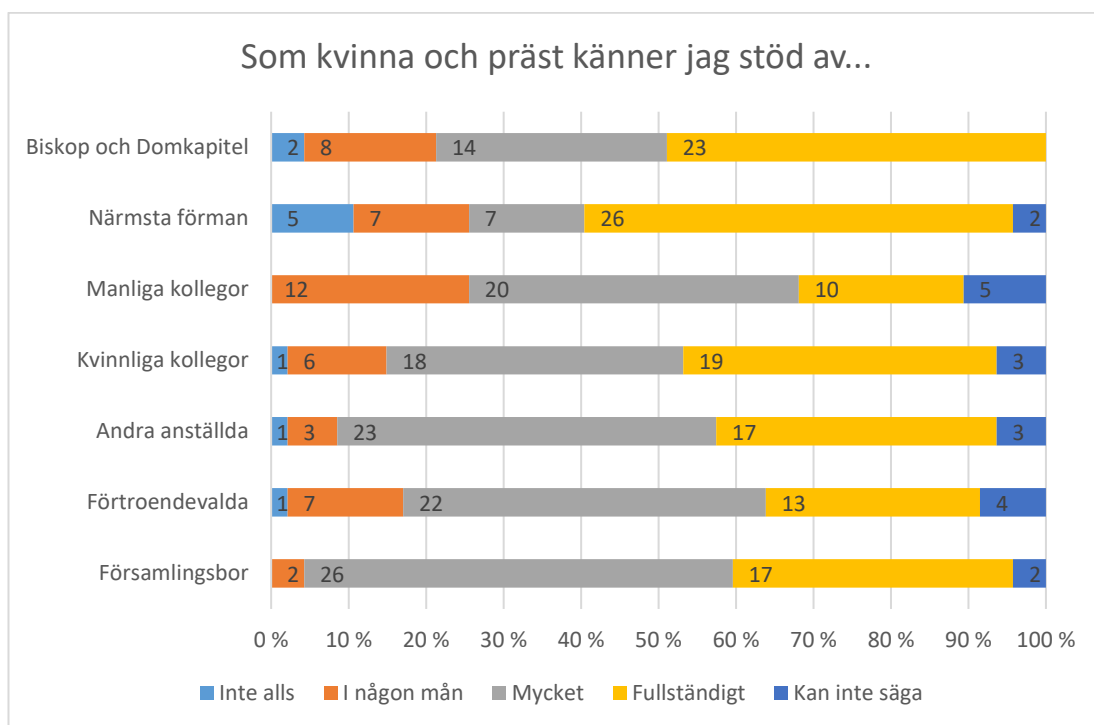

Av enkätsvaren kan man utläsa att 21% av respondenterna blivit prästvigda efter att de fyllt 35 vilket gör det logiskt att drygt en tredjedel av de svarande hade en annan utbildning innan de blev präster. Av dem som specificerat vilken utbildning de haft sedan tidigare uppger flera att de varit lektorer, lärare eller sjukskötare. De flesta uppger att de vid tidpunkten för enkäten arbetar som kaplaner eller församlingspastorer. Av respondenterna är 21 % kyrkoherdar och 26% arbetar som familjerådgivare, sjukhussjälavårdare eller har andra arbeten.⁹⁷ Dessa siffror följer rätt långt de nationella förhållandena.

⁹⁷ Av siffrorna i diagrammet framgår att det finns 49 svarande på frågan om arbetsuppgift vilket beror på att två svarat att de har två arbetsuppgifter, alltså har de två deltidsanställningar, men som jag tidigare uppgett räknar jag även deltidsanställda som hela personer.

3.2.1 Stöd från olika håll

Figur 3.

I enkätens första sakfråga fick respondenterna ta ställning till om de upplevde att de fått stöd från olika håll. Att känna att man har stöd när man som kvinna ger sig in i en mansdominerad bransch är avgörande för hur man orkar i arbetet.⁹⁸ På frågan om kvinnorna känner att de fått stöd av biskop och domkapitel svarar 79 % mycket eller fullständigt och bara 4% inte alls. 17% anser att de fått stöd i någon mån. Mycket eller fullständigt stöd av närmsta förman uppger 70% att de fått medan 15% anser att de fått stöd endast i någon mån. Det är ändå en förhållandevis stor grupp som anser att de inte fått något stöd alls av sin förman eftersom 11% ger det svaret. 64 % upplevde att de fått mycket eller fullständigt stöd av sina manliga kollegor. I någon mån svarade 26 % och 11% kunde inte svara på frågan vilket möjligtvis kan bero på att de inte har några manliga kollegor. Anmärkningsvärt är att ingen svarade att de inte fått något stöd alls av manliga kollegor. Däremot ansåg 2% att de inte fått något stöd alls av kvinnliga kollegor. 13% uppger att de känt stöd i någon mån och 79% har känt mycket eller fullständigt stöd av sina kvinnliga kollegor. 6% kunde inte ge ett svar. Stödet från andra anställda upplevs som gott då 85% uppger att de fått mycket eller fullständigt

⁹⁸ Marin & Barnard 2013.

stöd av sina arbetskamrater. Endast 2 % uppger att de inte fått något stöd alls. På frågan om stödet från de förtroendevalda svarar 74% mycket eller fullständigt, i någon mån svarar 15% medan 9% uppger att de inte kan svara vilket antagligen beror på att de inte arbetar i en församling. Av respondenterna svarar 91% att de känner mycket eller fullständigt stöd av församlingsborna. I någon mån svarar 4% och 4% kan inte svara. Ingen svarar att den inte känner stöd av församlingsborna.

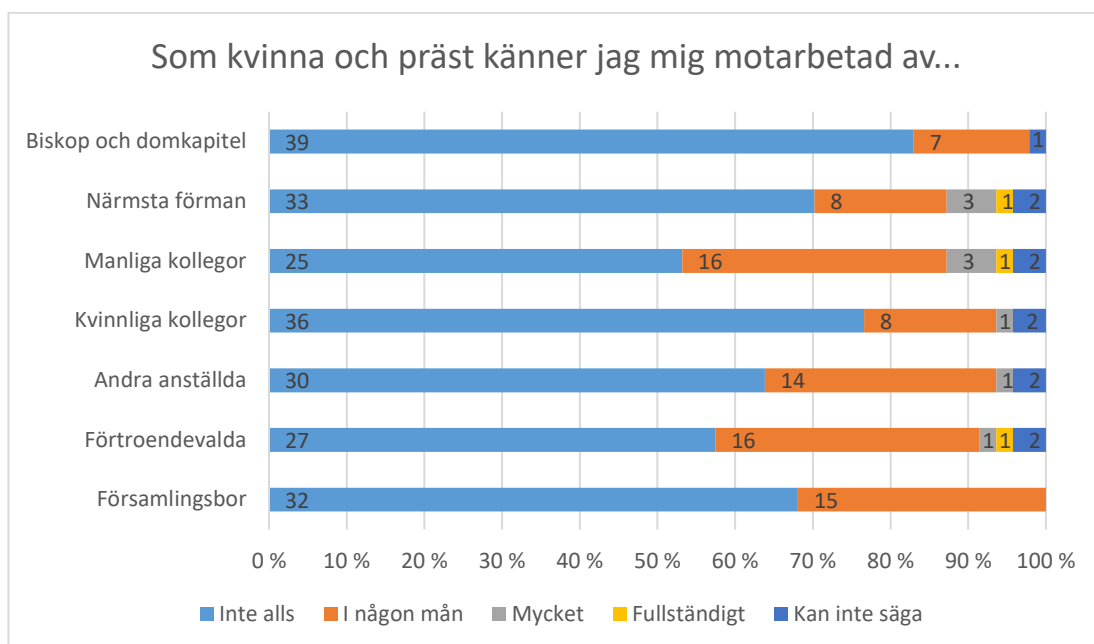
En av respondenterna skrev ett utförligt svar som belyser hur komplex situationen kan vara i en arbetsgemenskap där stöd både finns och saknas samtidigt. Hon upplever att hon har ett gott stöd av sina närmaste kollegor och församlingsborna men att hennes förman kyrkoherden inte stöder henne. I arbetsgemenskapen finns det också kollegor som inte accepterar att kvinnor är präster.

Där splittras vi i och med ämbetssynen och där platsar jag inte in. Som kvinnlig präst har jag inte rätt att stå bakom altaret tillsammans med de andra eller så väljer de att gå ut/inte delta. Att denna situation råder och inte motarbetas så visar på ett accepterande på många plan. (R16)

Att få stöd av kollegor och församlingsbor är extra viktigt när det i arbetslaget finns personer som öppet visar sitt ogillande. I nästa underkapitel ska vi se närmare på i hur stor utsträckning de kvinnliga prästerna i Borgå upplever att de motarbetas.

3.2.2 Upplevelser av att vara motarbetad

Figur 4.

På samma sätt som i föregående fråga fick respondenterna ta ställning till om de kände sig motarbetade från något håll. De allra flesta känner sig inte motarbetade av någon. Av biskop och domkapitel känner sig minst andel motarbetade eftersom 15% uppgav att de kände sig motarbetade i någon mån men ingen svarade att den kände sig mycket eller fullständigt motarbetade. Näst minst problem finns bland de kvinnliga kollegorna. 77% kände sig inte motarbetade av sina kvinnliga kollegor men 17% svarar att de känner sig motarbetade i någon mån och 2 % mycket motarbetade av sina kvinnliga kollegor. Att kvinnliga kollegor motarbetar varandra torde ändå bero på andra faktorer än på kvinnoprästmotstånd. Av respondenterna kände 70% sig inte motarbetade av sin närmsta förman. 17% kände sig motarbetade i någon mån, men att hela 8 % kände sig mycket eller fullständigt motarbetade av sin närmsta förman är anmärkningsvärt. 4% kunde inte svara på frågan. Det bör påpekas att närmsta förman för kyrkoherdarna är biskopen.

De kvinnliga prästerna känner sig endast litet motarbetade av församlingsborna. 68% av respondenterna kände sig inte alls motarbetade av församlingsborna medan 32% uppger att de känner sig motarbetade i någon mån av församlingsborna. En av respondenterna belyser hur känslig frågan om prästens kön ändå kan vara i en församling.

En grupp personer i min församling deltar inte i högmässor när jag förrättar dem. De blev arga då vi i ett skede inte satte ut i Kyrkpressen vilka som höll gudstjänsten eftersom de inte visste om det var en man eller kvinna. (R42)

Av respondenterna kände sig 77% inte motarbetade av de övriga anställda medan 30% kände sig motarbetade i någon mån och 2% kände sig mycket motarbetade. De grupper som de kvinnliga prästerna upplever att motarbetar dem mest är de manliga kollegorna och de förtroendevalda. Av sina manliga kollegor kände 34% av de kvinnliga prästerna sig motarbetade i någon mån, 6% mycket och 2 % fullständigt motarbetade. När frågan gäller de förtroendevalda uppgav 57% av respondenterna att de inte kände sig motarbetade medan 34% kände sig motarbetade i någon mån. 2% kände sig mycket motarbetade och 2% procent kände sig fullständigt motarbetade av de förtroendevalda. 4% kunde inte svara på frågan. Det är ändå inte alltid som kvinnorna känner sig motarbetade utan det kan handla om ett mera subtilt motstånd. När motståndet inte tar sig tydliga uttryck blir det svårare att bemöta och det kan vara mycket påfrestande för hela arbetsgemenskapen. Att motståndet inte alltid är så uttalat vittnar några respondenter om:

Tanken och vetskapen om att jag som präst inte är rätt, utan av ondo så genomsyrar hela samarbetssituationen med de andra kollegorna. Min liberala syn gällande samhället och kyrkan gör inte saken lättare för dem som har svårt att handskas med mig pga av mitt ämbete. (R16)

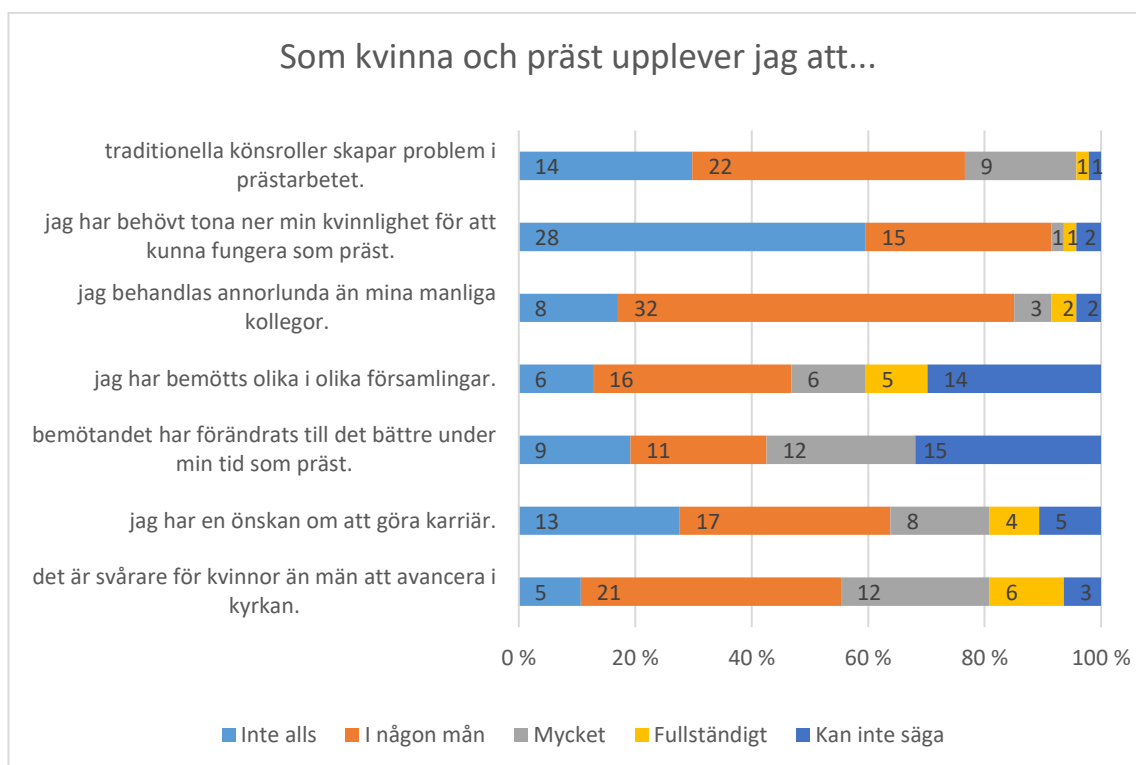
Det kan vara subtilt, t.ex. att man bara antar att jag inte kan/borde sköta vissa uppgifter, eftersom jag är kvinna. (R24)

[M]ina gränser när det gäller arbetstid har inte alltid respekterats. (R39)

Inte kanske motarbetad, men bortvald. (R41)

3.2.3 Upplevelser som påverkar kvinnliga prästers arbete

Figur 5.

Det finländska samhället är fortfarande på många sätt styrt av traditionella könsroller. Ändå upplever 30% av respondenterna att traditionella könsroller inte alls skapar problem i prästarbetet och 47% svarar att det skapar problem bara i någon mån. 19% anser att de traditionella könsrollerna skapar mycket problem i prästämbetet. Av respondenterna anser 60% att de inte behövt tona ner sin kvinnlighet för att kunna fungera som präst och 32% bara i någon mån vilket visar att det kvinnorna inte har behövt ta till en manlig roll för att kunna verka som präst. Att 4% ändå uppger att de känt ett behov av att tona ner sin kvinnlighet tyder på att det åtminstone på sina håll finns vissa problem för kvinnor att få vara sig själva även i rollen som präst. Av respondenterna upplever 68% att de blir behandlade i någon mån annorlunda än sina manliga kollegor och 11% upplever att de behandlas mycket eller fullständigt annorlunda än de manliga kollegorna. 17% upplever att de inte behandlas annorlunda alls. Frågan tar inte ställning till om prästerna upplever särbehandlingen som positiv eller negativ. Två av respondenterna sammanfattar i sina kommentarer flera skillnader mellan män och kvinnor som de lagt märke till:

Det tycks ibland finnas olika kriterier för kvinnliga och manliga präster som söker tjänster. T.ex. små barn är en nackdel för kvinnor men fördel (eller obetydlig detalj) för män. Ambitiösa kvinnor upplevs ibland som hot medan män inte så mycket. Ingen förväntar sig att en manlig präst serverar kaffe eller annat medan kvinnliga präster förväntas att ställa upp. (R2)

Man hänvisar ofta till att min familj behöver mig när man inte vill eller tycker att jag skall medverka i något bland medarbetarskaran. Jag behandlas alltså annorlunda. [Jag] upplever att man diskuterar frågor utan att fråga min åsikt, utan diskuterar saker män emellan. (R16)

På frågan om prästerna blivit bemötta olika i olika församlingar svarar 13% inte alls och 34% i någon mån medan 23% anser att de blivit mycket eller fullständigt annorlunda bemötta i olika församlingar. Att 30% uppger att de inte kan svara på frågan förstår jag som att de verkat endast i en församling och inte har erfarenhet av olika församlingar eller att de inte alls arbetar i någon församling. Att bli bemött på olika sätt behöver nödvändigtvis inte vara negativt. Det finns positiva exempel på hur en kvinna kan känna sig extra uppskattad och två av respondenterna beskriver i sina kommentarer sina upplevelser på följande sätt:

Angående bemötandet i olika församlingar. Jag har upplevt att vissa församlingsbor [i] de församlingar som bara haft manliga präster har uppskattat lite extra en kvinna. (R12)

Det händer att jag håller gudstjänster och förrättningar i grannförsamlingen. Där är klimatet helt annat, jag har blivit mottagen med öppna armar. Kyrkoherden är kvinna. (R25)

Hälften av respondenterna upplever att bemötandet har förändrats mycket eller i någon mån till det bättre under deras tid som präster. 19% anser att bemötandet inte förändrats alls. Hela 32% kan inte svara på frågan. De flesta som svarat så har blivit prästvigda under det senaste decenniet så jag tolkar svaret så att prästerna inte känner att de har varit prästvigda tillräckligt länge för att ha en uppfattning om ifall läget förändrats.

Det finns få kvinnor i ledande positioner inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. I Borgå stift är 18% av kyrkoherdarna och bara en av de nio kontraktsprostarna kvinna

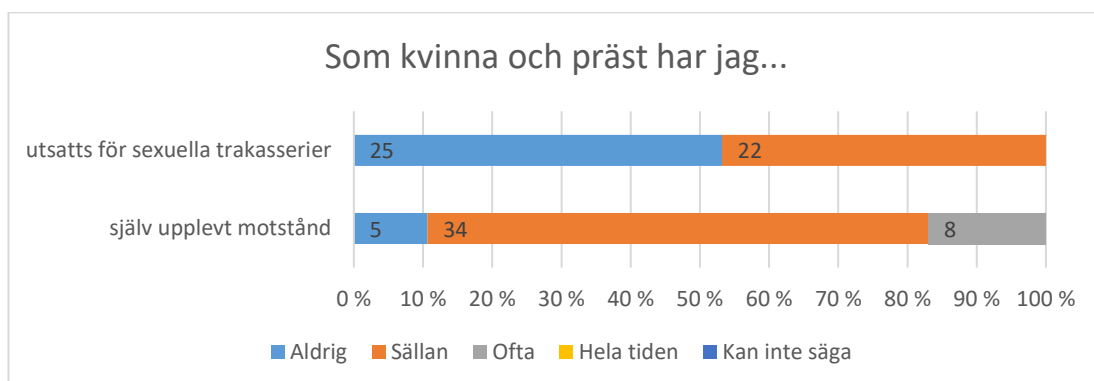
vilket är jämförbart med situationen på riksplanet.⁹⁹ Man kan fråga sig vad detta beror på. Det finns två argument som ofta lyfts fram. Dels sägs kvinnor inte vilja göra karriär, dels sägs det vara svårare för kvinnor än för män att avancera i kyrkan. Av respondenterna uppgav 28% att de inte hade någon önskan att göra karriär och 36% svarade att de hade ett svagt intresse. Tillsammans utgör de 64% av de svarande. Av dem som hade ett stort intresse av att göra karriär svarade 17% mycket och 9% fullständigt, alltså sammanlagt 26%. 11% valde att inte ta ställning i frågan. Att det är åtminstone i någon mån svårare för kvinnor än män att avancera i kyrkan anser sammanlagt 84% av de svarande medan 11% uppger att de anser att det inte är svårare. När 64% har ett svagt eller inget intresse av avancemang och 84% anser det vara svårare för kvinnor att avancera ger det en viss förståelse för att antalet kvinnor i ledande positioner är så litet. En av respondenterna förklarar att det finns problem att avancera i Borgå stift på grund av att man i anställningsförfaranden favoriserar släktingar. Hon säger sig själv ha råkat ut för diskriminering när hon sökt tjänster och upplever att man hellre valt en yngre man med kortare erfarenhet framför henne eftersom hon kunde tänkas bli gravid. ”Det är i princip omöjligt att göra karriär i Borgå stift enbart på basen av eget kunnande, meriter och flitigt arbete. Det här därför att det existerar en så bred nepotism.” (R20) ”Det där skadar kyrkans arbete och påverkar också jämställdheten negativt.” (R20) Det här är en persons erfarenheter men det är inte helt irrelevant eftersom problemet påtalats tidigare i andra sammanhang när det gäller Svenskfinland.¹⁰⁰ Det är dock inte enbart ett problem inom kyrkan. Det är känt att Svenskfinland är ett litet sammanhang där många är släkt med varandra och ännu flera känner varandra vilket påverkar risken för felaktiga anställningar.¹⁰¹

⁹⁹ Wistbacka, 2017. Se även Kirkon työmarkkinalaitos 2017.

¹⁰⁰ Torvalds 2015.

¹⁰¹ Söderling 2007.

Figur 6.

I enkäten svarade 53% att de aldrig utsatts för sexuella trakasserier och 47% att det hänt sällan. Att nästan hälften av de kvinnliga prästerna råkat ut för någon form av sexuella trakasserier är beklagligt men inte alls förvånande då man beaktar vilken genklang de kampanjer mot sexuella trakasserier som förekommit under 2017 har väckt.¹⁰² Det positiva är ändå att ingen svarade att de utsatts för sexuella trakasserier ofta eller alltid. En av de äldre respondenterna noterar att "[d]e sexuella trakasserierna härstammar mest från de första åren (slutet av 1980-talet och början av 1990-talet) och var i form av flåsande telefonsamtal och brev med kränkande innehåll." (R31) En annan något yngre respondent skriver att "[k]ombinationen kvinna och präst är lockande för vissa män. De kan till och med flörta vid nattvardsbordet, vilket är motbjudande. Säkert utsätts manliga präster för samma." (R35) En tredje respondent uppger att hon "har fått telefonsamtal som kan räknas till sexuella trakasserier." (R40)

Det är en liten skillnad mellan att bli motarbetad och att uppleva motstånd. I medeltal säger 67% att de inte blivit motarbetade alls och 26% uppger att de känt sig motarbetade i någon mån. 3% anser sig ha blivit mycket motarbetade och 1% fullständigt motarbetade. Samtidigt uppger 11% att de själva aldrig upplevt motstånd och 72% säger att de sällan upplevt motstånd. Hela 17% säger att de ofta upplevt motstånd medan endast 4% anser sig ha blivit mycket eller fullständigt motarbetade. En av respondenterna ger en beskrivande förklaring av situationen.

Svårt att säga hur ofta man upplever motstånd. Sällan har någon sagt någonting direkt till mig. Men varje vecka tar jag del av tankar hos människor som säger att jag inte skall vara präst. Det är ju ett slags

¹⁰² Törylä 2018.

konstant närvarande motstånd som jag ändå hela tiden bär med mig i mitt medvetande. Men nej, ingen har kritiserat mig direkt sedan min prästvigning. (R11)

Det är mycket personligt hur man upplever motstånd och hur man reagerar på uttalanden och handlingar. Samtidigt säger en av respondenterna att "[m]otståndet kommer inte från en och samma källa, utan kanske från tio, femton olika – vilket tyder på ett strukturproblem, snarare än några ruttna äpplen i korgen" (R24). Även om man inte alltid blir motarbetad kan det alltså finnas ett motstånd mot kvinnliga präster som man känner av. En respondent berättar att känslan sitter kvar trots att situationen förändrats.

Under de första åren märktes motståndet i alla gemensamma kyrkliga sammanhang. Det mest synliga var respektlöst beteende av manliga kolleger (som man inte då alls tog tag i under t.ex. pastoralkurser – det förstärkte upplevelsen av att bli kränkt) men mest var det i form av en osynliggörandekultur. Skulle denna enkät ha sänts i mitten av 1990-talet skulle mitt svar ha varit ofta på frågan om motstånd och mitt svar på stöd av biskopen och domkapitlet på den tiden ha varit "minimalt". Tiderna har ändrat – men spåren av tystnadskulturen finns kvar. Och minnena i kroppen och sinnet av att ha varit katt bland hermelinerna. (R31)

Det här visar på att även om motståndet avtagit och bytt skepnad finns det fortfarande ett behov av att bearbeta det som skett tidigare.

Enkätens resultat visar att kvinnoprästmotståndet inte längre är ett utbrett problem utan att de kvinnliga prästerna över lag har ett gott stöd från biskop till församlingens gräsrötter. Vissa problem finns på sina håll men en del av problemen är inte heller alltid av en teologisk art utan det handlar om attitydproblem som finns på de flesta håll i samhället och som kvinnor ofta möter i mansdominerade branscher.

4 Kvinnors erfarenheter av att vara präster i Borgå stift

Det är allmänt känt att kvinnor kan svårt att göra sig hörda när de påtalar problem. Kvinnor kan få höra att de är överkänsliga när de lyfter upp verkliga problem. De bemöts ofta med misstro. Paula Närhi nämner att frågan om kvinnor är för känsliga ställs när hon undersöker problem i församlingar.¹⁰³ Kvinnorna berättar också att en rädsla för att stämpas som en problematisk person hindrat dem från att stå upp för sig själva.¹⁰⁴

...har du tänkt på att du kanske är den enda kvinnoprästmotståndaren kvar i [regionen]? Sa han åt mig. (fniss) Att jag är den enda som går med de här tankarna att jag som kvinna är på något sätt annorlunda och främmande och ovälkommen och att tänk, kanske den tanken bara finns kvar hos mig och resten av världen har gått vidare. Och det var en väldigt bra tankeutmaning att ja, hur vet jag egentligen att den här verkligheten faktiskt finns? Det att jag lever i den behöver inte betyda att den är sann. (Elisabet)

Elisabet blev utmanad att reflektera kring sina egna förutfattade meningar av en närstående man. Hon säger att det är bra att tänka efter om situationen verkligen är sådan man förutsätter att den är. Det är vanligt att vi människor tolkar händelser och handlingar utgående från våra förväntningar eller fördomar och då är det möjligt att missbedöma en situation fullständigt. Är det alltså möjligt att motståndet mot kvinnliga präster är en myt som lever kvar och att verkligheten inte längre ser ut så? Genom tidigare forskningsresultat som ger belägg för att problemen inte är påhittade kan man svara nej, det är ingen myt, men har situationen förändrats?

I det här kapitlet lyfter jag fram tre huvudsakliga områden. I det första underkapitlet synar jag kvinnornas tankar kring kallelse, yrkesidentitet och yrkesroll för att se hur de uppfattar sig själva och sin egen relation till att vara präst. Det andra underkapitlet behandlar kvinnornas förväntningar och förebilder men även de förväntningar de upplevt att andra haft på dem. I det tredje underkapitlet diskuterar jag det motstånd kvinnorna mött, hur kvinnorna förhåller sig till motståndet och vilka former av motstånd de har upplevt.

¹⁰³ Närhi 2006, 62.

¹⁰⁴ Närhi 2006, 171.

4.1 Kvinna och präst – sammanflätade till ett

Innan en person bestämmer sig för att bli präst går den noggrant igenom sina tankar och känslor kring sin egen roll och hur hen uppfattar ämbetet. En mycket personlig fråga är om man känner sig ha en inre kallelse. Är jag kallad till att vara präst? För somliga är svaret rätt enkelt medan andra kämpar med frågan.¹⁰⁵ Enligt en undersökning uppger en stor del av prästerna i Finland att de främst uppfattar sitt arbete som ett av Gud givet kallelseuppdrag.¹⁰⁶ Kallelse kan komma på många sätt och den är inte alltid lätt att känna igen. Den egna uppfattningen om vad kallelse kan vara varierar och beror ofta på hur den beskrivs av andra i personens egna sociala sammanhang. Anna behövde någon som beskrev sin kallelse innan hon kunde känna igen sin egen inre kallelse.

... jag kände nog en stark kallelse och att det var en kallelse fattade jag först när jag var på FMS¹⁰⁷ preliminär missionsutbildning ... och så sa en missionär att kallelse för hen var att den här frågan om att bli missionär var en fråga som inte lämna alls. Att det hela tiden kom på nytt. Det pockade liksom på att tänk om du ändå skulle, tänk om man skulle och vart skulle man åka och då kände jag igen mig att så där hade det känts med prästjobbet för mig, att det är en fråga som jag inte har kunnat släppa. Och så fattade jag att det var själva kallelsen. (Anna)

Någon kan kanske inte känna igen en personlig kallelse utan förlitar sig mera på den yttre kallelsen. Sara beskriver hur hon arbetat i församlingen och blev uppmanad att avlägga examen för att kunna bli prästvigd. Om sin väg till prästyrket säger Sara: ”kall är nog ett för starkt ord för det.” Ändå återkommer alla informanterna till kallelsen när de berättar om sin väg till att bli präst. De har brottats med frågan och de känner starkt att de är kallade.

Ester beskriver tudelningen av tjänstgöringen som präst. Det är ett arbete men samtidigt något mycket mera. Det som klart spelar in i uppfattningen om att det här att vara präst är något mera än ett vanligt yrke är de löften som prästen avger vid prästvigningen vilket Ester också påpekar.

¹⁰⁵ Niemelä 1999, 110–127.

¹⁰⁶ Niemelä 2014, 22–23.

¹⁰⁷ Förkortning av Finska Missionssällskapet.

[D]et är ju ett jobb och det är en tjänst som man får lön för men när det samtidigt är den där kallelsen, liksom på något sätt att det ligger så djupt och jag menar man lovar ju i sina prästlöften att leva som ett föredöme för andra att det. Jag menar, om du går och jobbar på korvfabriken så inte behöver du ge några löften där, det enda du måste hålla är dina tider och göra ditt jobb men det krävs kanske mera av en präst. (Ester)

Samma tudelning har Kirsten Donskov Felter mött hos sina informanter i Danmark. Delvis är det en livsstil och ett kall att vara präst men samtidigt är det ”bara” ett arbete.¹⁰⁸ Donskov Felter skriver att det är en viktig resurs för prästen att ha professionaliteten att kunna reflektera över sitt arbete och de krav som ställs på prästen. Att alltid vara tillgänglig och ställa upp tär på personen, men när prästen kan ta ett steg tillbaka och analysera sitt arbete i jämförelse med andra professioner ger det hen möjlighet att skilja på yrkesrollen och personen.

När jag frågar informanterna om de uppfattar det här att vara präst som en yrkesroll eller som en identitet svarar de att de åtminstone delvis ser prästrollen som en identitet. Elisabet beskriver hur det kan bli till en belastning att tänka sig att man träder in och ur en roll om man inte helt anammar tanken på att man är präst hela tiden. Hon följer här helt samma tanke som Bengt Åberg har när han skriver att det kan bli till en personlig kris om en präst inte knyter samman sin person och sin yrkesroll som präst till en identitet.

...möjligen sitter det i själva ämbetet men jag tror också att det var ett val som jag gjorde ganska tidigt för jag insåg att det är det enda sättet jag kan leva på med det här kallet eller det här ämbetet så att det inte blir en påfrestning. Det där att nu måste jag bli präst plötsligt, utan det är så mycket skonsammare för mig att vara präst dygnet runt och gå och handla som präst eller fara på gympa som präst för det är klart att jag är präst för dem när jag kommer dit och det blir ingen belastning för mig om jag inte mentalt behöver *switcha* om utan kan leva det där ett och samma livet hela tiden. (Elisabet)

Samtidigt är informanterna mycket väl medvetna om att det här att vara präst är både en yrkesroll och en del av deras identitet. Att vara präst är sällan hela personens identitet. Utgående från de yttre förväntningarna som ställs på en person i den sociala

¹⁰⁸ Donskov Felter 2010, 195.

rollen ”präst” och de egna förväntningarna på hur det ska vara att vara präst förenar personen yrkesrollen med sin identitet. Jag tolkar att Magdalena formulerar den här medvetenheten med följande ord: ”Lite båda, i och med att jag är förälder med små barn så måste jag göra prästrollen till min yrkesroll, jag kan inte göra den helt till en identitetsgrej”, medan Elisabet uppger att hon integrerat rollen som präst med sina andra roller i livet och gjort den till sin identitet. ”Ja, det är nog en identitet absolut. Lika starkt som jag är mamma eller fru eller dotter så är jag präst.” (Elisabet)

Satu Saarinen har nått samma resultat i sina intervjuer. Hon beskriver hur informanterna upplever att prästrollen är en märkbar del av deras identitet. De förbinder sig mera och djupare till att vara präst än till något annat yrke. Det är mycket klart att präster förhåller sig mycket allvarligt till sitt ämbete. De har till och med svårt att kalla det för yrke eftersom det är så mycket mera än det. Ur Saarinens material framgår att det här att vara präst upplevs som något som berör hela prästens varelse och person och det kan beskrivas vara en helig sak.¹⁰⁹

4.2 Förväntningar och förebilder visar vägen

Redan i föregående underkapitel har frågan om förväntningar berörts. Som Thorleif Pettersson beskriver möter präster förväntningar både från sin omgivning och från sig själva.¹¹⁰ Anna konstaterar: ”Det finns ju alltid förväntningar på präster som man på något sätt märker. Att man förväntas gå först och ta kaffe och man förväntas göra det ena eller det andra.” Det finns förväntningar som ställs på den som innehar den sociala rollen ”präst” oberoende av personens kön, ålder eller övriga attribut.¹¹¹ Men det finns också förväntningar som är specifika för kvinnor som är präster. Präster över lag förväntas klara av både traditionellt manliga områden som det offentliga med byråkrati och beslutsfattande och traditionellt kvinnliga områdena där tjänandet och personliga möten dominerar. Saarinen konstaterar dock att det framgår av hennes intervjuer att kvinnor i synnerhet förväntas behärska båda typerna av områden.¹¹² Anna upplever att

¹⁰⁹ Saarinen 2005, 117.

¹¹⁰ Åberg & Pettersson 1981, 64–71.

¹¹¹ Åberg & Pettersson 1981, 64–71.

¹¹² Saarinen 2005, 167.

de förväntningar hon mött som kvinna och präst har varit mest positiva. ”[Här] tycker de [församlingsborna] att kvinnliga präster är ganska sådär människonära och vardagsnära och familjenära på något sätt.” (Anna) Det här beskriver ett, som jag uppfattar det av informanterna, vanligt sätt att tillskriva kvinnliga präster mjuka värden som empati och sociala färdigheter på grund av kön framom personlighet. På samma sätt lyfter Saarinen fram hur kvinnor förväntas vara personliga, varma och empatiska i det närmaste av naturen.¹¹³

Malin Lindblom skriver i sin bok *Jag är präst* hur hon uppfattat att den allmänna bilden av en präst fortfarande är att prästen är en medelålders man.¹¹⁴ Är man då ung och kvinna är det uppenbart att man inte passar in i sådan en rollförväntning och då behöver man förhålla sig till det på något sätt. Elisabet uppger att hon känner att hon lever utanför mallen men att hon kan acceptera det.

[D]et finns en manlig mall, men av någon anledning accepteras det att jag är kvinna och inte passar in i den. Så jag har nog upplevt att det finns den där manliga mallen och jag cirklar omkring utanför den och det går också bra, men det är helt uppenbart att jag inte passar i mallen. Så jag har nog alltid känt något slags utanförskap eller någon slags paradox som jag lever i, men det går bra det också. (Elisabet)

Att kvinnor inte passar in i en manlig rollförväntning är ändå ett problem för kyrkan eftersom kvinnor mer eller mindre omedvetet påverkas av att inte kunna känna sig helt hemma i de förväntningar som finns på en präst. Att hela tiden känna att man på något sätt är ”fel” på ett grundläggande sätt är mycket påfrestande. Här har kvinnorna själva en nyckelroll i att förändra de invanda förväntningar som finns. Magdalena beskriver hur hon mött fördomar och förväntningar på att prästen ska vara en medelålders man men när de hon mött påverkats av hennes person så har de fått en förnyad bild av hurdan en präst kan vara och upplevt det som positivt.

[D]är har det sen kommit just de här positiva upplevelserna av folk att de har haft den där bilden och då varit lite skeptiska till att måsta ha med prästen att göra men sen när de har, när det plötsligt har varit raka motsatsen till det där, en ung kvinna som dessutom är ganska utåtriktad

¹¹³ Saarinen 2005, 167.

¹¹⁴ Lindblom 2009, 40.

och så här. Så har det varit hittills i alla fall, så har jag bara fått positiv respons för det att kunna vända på den där bilden. Att riktigt sådana kommentarer till och med att: nåja, att om det är så här nuförtiden, att nu kan de börja ha med kyrkan att göra igen. (Magdalena)

Att förnya den allmänna uppfattningen om vad en präst är går långsamt, men under de trettio år som kvinnor kunnat vara präster har mycket förändrats. Rut har en längre erfarenhet inom kyrkan och konstaterar att "[d]et har nog förändrats väldigt mycket" och även Sara säger att "hos gemene man är det mera accepterat, man tänker inte så hemskt mycket på det, det finns nu en kvinna och så det finns en man".

För att förhålla sig till de förväntningar man möter behöver man bygga upp sin yrkesidentitet. För att kunna göra det underlättar det om det finns förebilder man kan identifiera sig med. De kvinnliga präster som varit pionjärer har inte egentligen haft möjlighet att se andra kvinnor som präster och förebilder på nära håll. En av respondenterna noterar just det här. "Jag hör till dem som varit pionjär. Det fanns inga förebilder i Finland. Vi har skapat våra egna rollmodeller" (R4). Carol M Norén poängterar vikten av konkreta förebilder. Hon menar att det inte är tillräckligt att ha symboliska förebilder som bibliska kvinnor eller helgon. Till viss del kan dessa verka uppmunrande men de ger inte de handfasta modeller som kvinnliga präster behöver för att utveckla sin egen yrkesidentitet. Män kan vara förebilder i teologiskt eller homiletiskt hänseende men inte heller de kan helt fylla behovet av att spegla sig i en förebild. Det är vanligt att kvinnor nämner personer de känner som sina förebilder, säger Norén och det menar hon att visar på behovet av en konkret modell för deras egen utveckling. Norén lyfter fram aspekter som kan te sig banala som smink, kläder och röstläge.¹¹⁵ Lindblom skriver om hur hon har känt behov av att ha förebilder just för att se exempel på hur man som kvinna och präst kan klä sig.¹¹⁶ För även om biskopsmötet har gett detaljerade anvisningar om hur präster ska klä sig är det genom att se andra präster man tar till sig vad som är snyggt och lämpligt vid olika tillfällen.¹¹⁷

¹¹⁵ Norén 1992, 31–43.

¹¹⁶ Lindblom 2009, 40.

¹¹⁷ [http://sacrista.evl.fi/sacrista.nsf/0/BD82C4D64A4AA3B3C22578B600417FC6/\\$FILE/PUKEUTUMISLIITE-RUOTSI.pdf](http://sacrista.evl.fi/sacrista.nsf/0/BD82C4D64A4AA3B3C22578B600417FC6/$FILE/PUKEUTUMISLIITE-RUOTSI.pdf) (läst 28.3.2018).

Informanterna lyfter fram många män som förebilder, flera av dem tidigare biskopar och kunniga teologer. En enda kvinna ryms med i den omedelbara uppräkningslistan av förebilder, en kvinnlig biskop från Sverige. Det här är inte konstigt eftersom det är så pass få kvinnor som uppnått en ledande ställning eller publicerat teologisk litteratur. Det är naturligt oberoende av vilket område man rör sig på att det är de ledande som upplevs som förebilder. Informanterna nämner dock också kolleger som förebilder och det är logiskt med tanke på Noréns slutsats att kvinnor gärna ser personer de känner som förebilder. Ester nämner ”den där första kyrkoherden där i Helsingfors, så han blev nog en slags förebild” och Sara säger ”jag har fått mycket av de kolleger som har funnits”.

Har då informanterna saknat kvinnliga förebilder? ”Jo, jo absolut. Att det har funnits för få och om man då tänker att de första prästvigdes 1988 så är det klart att det inte har hunnit komma” svarar Ester på frågan och Anna tänker att det var främst under studietiden hon hade behövt kvinnliga förebilder. ”Jag tror att jag skulle ha behövt det då när jag, för det minns jag att tänkte på när jag studerade, att det fanns ju inga kvinnliga förebilder” (Anna). Rut och Sara berättar hur de fann sina förebilder i kvinnor i andra positioner då det inte funnits kvinnliga präster att tillgå.

[J]ag hade till all lycka, en människa som jag brukar säga att har hjälpt mig att bli den jag är och det var vår ungdomsarbetsledare. (Rut)

[A]tt jag har haft [min släkting, hon] var den här teologen, den här prästen i alla fall. Fast hon inte var prästvigd men hon var den där teologen och hon var liksom väldigt tydligt den där teologen så har jag ju alltid vetat att kvinnor kan. (Sara)

Jag uppfattar att Saras uttryck visar väldigt tydligt på det behov kvinnor har av att få veta ”att kvinnor kan”. Phiona Martin och Antoni Barnard hittade i sin forskning uttryck för samma problematik bland andra kvinnor som söker sig till mansdominerade branscher. Det är genom kvinnornas egna förutfattade meningar och stereotypa uppfattningar som de har ett lägre självförtroende och känner att de inte lever upp till branschens krav. Då spelar mentorer en viktig roll för att uppmuntra och stöda kvinnor att våga tro på sig själva.¹¹⁸ Eftersom debatten tidvis varit mycket hård både innan

¹¹⁸ Martin & Barnard 2013.

kyrkomötet tog beslutet om att öppna prästämbetet för kvinnor och även därefter har kvinnor ifrågasatt sitt kall trots att de haft en stark känsla av att vara kallade. Ester beskriver hur hon har fått kämpa för sin rätt att vara kvinna och präst.

[J]ag har själv nog lidit av det där att jag måste visa mig väldigt kompetent och duktig liksom för att duga – jag tror nog också att där kanske har jag som kvinna fått kämpa mera att visa att jag kan nog också fast jag är kvinna. (Ester)

Det här är, som jag tolkar det, exakt ett uttryck i linje med Martin & Barnards forskningsresultat. Det skulle vara intressant att höra Esters manliga kollegor uttala sig om hennes duglighet. Det är möjligt att de skulle ha en helt annan uppfattning. Yngre präster känner kanske inte av samma kamp eftersom de inte själva kan minnas den tid då det inte funnits kvinnliga präster, så för dem har det alltid varit naturligt att kvinnor kan vara präster. Elisabet som blivit prästvigd senare, när det redan funnits kvinnliga präster i större utsträckning, kan känna att hon har fått möjligheten att skapa sin egen prästidentitet fri från andras förebilder.

Jag har inte känt ett behov av att ha kvinnliga förebilder utan på sätt och vis har jag känt det som en befrielse att avsaknaden av dem. Därför att jag tror att jag skulle känna, att skulle jag ha en stark kvinnlig förebild så tror jag att det skulle vara svårt för mig att värja mig från det att känna att jag borde vara mer sådan men omöjligt att jag kan vara mer som [en tidigare manlig biskop] till exempel så är jag fri att ta in de delar som jag kan och anpassa det till mig och hitta det i min person liksom det där samma eller något motsvarande. Så det gör att jag upplever en större frihet till att forma mig själv som människa i förhållande till de här manliga förebilderna. – – – Så när jag ser på de kvinnor som har varit förebilder är de närmast förebilder för mig inte på basen av vad de säger och gör utan på basen av hur de kämpar för sin rätt att vara, att finnas där i egenskap av kvinnor. Och det är lite, det fyller mig nog med sorg att det är svårare att få upp ögonen för vad de faktiskt säger och vad de faktiskt gör, då det liksom det döljs bakom den där kampen de hamnar att utkämpa. (Elisabet)

Möjligheten att känna sig fri från kvinnliga förebilder tolkar jag att bara de kvinnor har som redan känner sig trygga i sin möjlighet att bli och vara präst. När man vet att man har rätt att bli präst och rätt att få verka som präst kan man välja sin egen väg på ett annat sätt än den som känner sig osäker. Elisabet uppskattar den kamp kvinnor fört

tidigare och att de på så sätt banat väg för hennes livsval. Hon är alltså medveten om att det inte alltid varit självklart att kvinnor kunde välja prästyrket och att hon nu kan gå på en färdigt upptrampad väg.

En bibeltext som är vanlig att lyfta fram när man diskuterar kvinnor i kristen tradition, såväl inom skönlitteraturen som i forskningen, är texten om systrarna Marta och Maria i Lukasevangeliet.¹¹⁹ Marta är den som sköter de praktiska göromålen medan Maria sätter sig vid Jesu fötter för att ta del av hans undervisning. På frågan vem av systrarna informanterna identifierar sig med svarade alla informanterna att det är mera Marta i dem men att Maria också finns och behövs. ”Det finns nog kanske lite mera Marta i mig än en Maria, samtidigt ser jag ofta att de går hand i hand i vissa uppgifter” (Magdalena). Kanske det att informanterna identifierar sig mera med Marta här kan ses som ett uttryck för en allmän och traditionell uppfattning om att kvinnan ska vara duktig, huslig och tjänande och som de kvinnliga prästerna har anammat utan att de ens själva är medvetna om det? Satu Saarinen noterar att när hon diskuterat bibelstället med sina informanter lyfts kvinnors traditionella roll som omvårdande fram. Det är lätt att kvinnor både ges och söker sig till uppgifter som familjerådgivning, sjukhus-själavårdare och familjearbete.¹²⁰ En informant beskriver sina erfarenheter från en mycket mansdominerad arbetsplats där hon förväntades sköta praktiska sysslor som att hålla upp kaffe eller fungera som mötessekreterare utgående från att hon var den enda kvinnan på plats. Hon menar också att kvinnor över lag tar ett större helhetsansvar än män. Samtidigt lyfter en av informanterna fram att man kan se på berättelsens personer på olika sätt. Själv identifierar hon sig med Marta på grund av den oro Marta har.

Marta, hon tjänar mera praktiskt men hennes problem var ju det att hon oroade sig så mycket och det är ju det som jag känner igen mig i Marta, den här ständiga oron. Vem ska fixa det här? Hur ska det här gå? Hur gör vi det här? Hur blir det på bästa sätt här? (Ester)

Jag tolkar även detta som ett uttryck för att kvinnor har lätt för att undervärdera sig själva och sin kompetens. För att visa sig duktiga tar de på sig arbetsuppgifter som inte borde vara deras och oroar sig för sådant som andra borde ta ansvar för. Det här är

¹¹⁹ Luk 10:38–42.

¹²⁰ Saarinen 2005, 197.

paradoxalt eftersom ett större helhetsansvar vanligtvis hänger ihop med en ledande position medan en del av informanterna samtidigt säger att de inte är intresserade av att arbeta i ledande ställning utan ”verkligt vill jobba riktigt på gräsrotsnivå och vill hjälpa människor” (Ester). En av informanterna uttrycker en medveten strategi för att undvika att bli försatt i en situation där hon tvingas till ledarskap.

[J]ag har ett brinnande ointresse och jag har vägrat gå den här examen i församlingsledarskap, den kursen just därför att man inte ska kunna pressa mig in i någonting som jag inte alls känner för. (Ester)

Ett sådant här tankesätt kan vara en av orsakerna bakom att statistiken visar att det fortfarande är under 20% av kyrkoherdarna i Finland som är kvinnor.¹²¹ Under intervjuerna uppfattar jag att ett generationsskifte kanske är på kommande. Somliga kvinnliga präster håller inte längre en karriär som en omöjlig tanke och det allmänt omtalade glastaket för kvinnor är kanske inte längre så ogenomträngligt. En av informanterna som jobbar i en ledande ställning säger:

”jag [hade] inte tänkt på nu har jag lyckats krossa det här glastaket, att så långt hade jag inte tänkt. Jag har ju liksom, på något sätt har jag ju vuxit in i det här jobbet och den här rollen.” (Anna)

Det här tyder på att det varit en naturlig utveckling på arbetsplatsen att hon uppnått den ledande ställningen. En annan informant avlade examen i ledning av församlingsarbete med motiveringen att hon gjorde den för att ”jag [är] beredd ifall kyrkan skulle behöva mig till det” (Elisabet). Hon har ändå tydligt känt av att hon som kvinna inte automatiskt har tillträde till poster i ledande ställning eftersom hon berättar att när hon gick kursen uppmuntrades hon av en ledare för kursen och upplevde det som en upprättelse.

Och det var väldigt bekräftande och på något sätt upprättande att jag för ovanlighetens skull inte liksom behövde be om ursäkt för att jag gjorde anspråk på att kanske någon dag kunna bli kyrkoherde. (Elisabet)

En av enkätundersökningens respondenter stöder tanken på att det inte är helt accepterat för kvinnor att göra karriär.

¹²¹ Kirkon työmarkkinalaitos 2017.

Det finns ännu inte något riktigt [sic!] seriöst arbete för att det t.ex. i biskopskåren skulle finnas både män och kvinnor. En man kan ses som brobyggare – men en kvinna är alltid på något sätt kontroversiell. Det finns starka och rätt osynliga strukturer som bidrar till att kvinnor kan verka på ”verkstadsgolvet” men inte ha riktigt inflytande. (R31)

Att kvinnor fortfarande har svårt att avancera är en komplicerad fråga. Som man kan se i dessa uttalanden finns det de som inte är intresserade av att avancera, de som har en vilja men känner sig osäkra på om de accepteras som ledare och kanske därför avstår samt de som tycker sig ha upptäckt osynliga strukturer som hindrar kvinnor från att göra karriär.

4.3 Bemötande, stöd och motstånd

När en kvinna kommit så långt att hon blivit prästvigd och inleder sitt arbete som präst möter hon ibland en annorlunda verklighet än innan. Att vara kvinna och teolog är inte särskilt kontroversiellt men att vara kvinna och präst väcker däremot fortfarande på sina håll starka reaktioner. Den stora majoriteten av finländarna godkänner utan vidare kvinnliga präster och ännu flera med liten reservation. Det är en liten andel som inte alls kan acceptera kvinnliga präster.¹²² Hur de kvinnliga prästerna upplever motståndet från den lilla andel som motsätter sig kvinnors rätt till prästämbetet varierar. Det kan upplevas som ett personligt påhopp eller som något strukturer skapat som kvinnan inte personligen behöver ansvara för. Upplevelserna kan variera också beroende på vilka argument motståndarna använder sig av och på vilket sätt motståndet tar sig uttryck. Här refererar jag till de argument John Vikström identifierat och bemöter i sin artikel¹²³ samt de typer av motståndare Paula Närhi definierat i sin forskning¹²⁴ vilka jag tidigare presenterat i kapitel 2.3.

¹²² Hytönen 2016.

¹²³ Vikström 2007.

¹²⁴ Närhi 2012.

En av informanterna beskriver hur hon när hon blivit prästvigd kontaktades av den lokala ledaren för den evangeliska rörelsen som vill samtala med henne kring ämbetsfrågan. Han ville göra klart för henne att samarbete inte längre var möjligt men att han fortfarande uppskattade henne som person.

[H]an ville liksom diskutera med mig för att jag på något vis skulle kunna förstå att han nog fortsättningsvis kunde acceptera mig som människa men att han nog hade lite svårt med det här att jag blev präst – – – Det här att jag nu plötsligt är teolog och prästvigd – – – jag kunde inte arbeta med dem då för de godtog ju inte mig. (Sara)

De sista orden i citatet ”för de godtog ju inte mig” tolkar jag som att informanten upplevde samtalet som en kritik mot henne som person. Det är förståeligt med tanke på det som tidigare konstaterats, att informanterna uppfattar att vara präst är en integrerad del av deras identitet. Då upplevs ett uttalande där man försöker särskilja person och yrkesroll ändå som ett kränkande av ens person och ett underkännande av den kvinnliga prästens identitetsbygge. Resultatet av samtalet blev att båda parter sedan dess ”artigt undviker varandra” (Sara). Jag uppfattar att den lokala ledaren genom sitt agerande trots allt kan kategoriseras som en motståndare av övertygelse snarare än en öppet fientlig motståndare enligt Närhis definition.

Det motstånd som kommer från organiserat håll har av informanterna tolkats delvis som tradition men främst som ett sätt att positionera sig och sin rörelse i förhållande till andra. Samma iakttagelse har Närhi gjort i sin forskning. Att uppge att man inte godkänner kvinnliga präster blir då till en social markör som visar på tillhörighet.¹²⁵

[J]ag tror att den här frågan har blivit en social markör i de sammanhangen. Jag tror inte att det är själva frågan som sådan som engagerar dem utan det är det att genom att positionera sig i den här frågan så kan man intyga någonting om sin egen trovärdighet eller rättfärdighet eller på något sätt placera sig i den här sociala kontexten. (Elisabet)

På det här sättet lärs motståndet ut från generation till generation. Det betyder också att rörelser som låtit ämbetsfrågan bli en social markör bär ett visst ansvar. Det här blir problematiskt för rörelserna eftersom de har mycket svårt att backa i frågan utan att

¹²⁵ Närhi 2012, 169–174.

förlora sin trovärdighet. I en diskussion mellan en av informanterna och en ung man hemmahörande i en väckelserörelse upplevde informanten att situationen var minst lika problematisk för henne som kvinna och präst som för den unga mannen som ifrågasatte henne och hennes bibelsyn. Han hade troligtvis fått lära sig att det var felaktig bibeltolkning att öppna prästämbetet för kvinnor och han ifrågasatte informantens sätt att tolka bibelns texter.

[N]är vi hade hunnit lite längre in i samtalet så kom det liksom lite som apologetik, att vi kristna måste ju stå för det som vi tror att är sant och vi får ju inte tappa sanningen och i vår tid blir det allt mer svårt att hitta sanningen och försvara den och jag tror att vad han lite ville säga att förlåt nu att jag hamnar att kränka dig för att du är kvinna och kränka dig för att du har din övertygelse. För jag är av den åsikten att din övertygelse är falsk och att du representerar något helt annat än det du säger dig representera. (Elisabet)

Jag uppfattar att samtidigt som Elisabeth kände sig kränkt av det motstånd den unga mannen gav uttryck för hade hon stor medkänsla med honom eftersom han förde vidare åsikter som inte i grunden var hans egna slutsatser utan något han fått lära sig av den rörelse han var en del av. Genom Elisabeths berättelse om den unga mannens agerande vill jag kategorisera honom som en öppet fientlig motståndare som knappast kan tänka sig att samarbeta alls med kvinnliga präster.

Det är svårt att förvänta sig att medlemmar av rörelser som ställer sig kritiskt till kvinnliga präster skulle ta avstånd från den uppfattningen eftersom de i så fall riskerar förlora sin sociala tillhörighet och religiösa hemvist. Det som gjort samarbetet svårare mellan Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och de väckelserörelser som ställer sig kritiska till kvinnliga präster är kyrkomötets klagande av de kvinnliga prästernas position och kravet på att alla präster ska kunna arbeta tillsammans. Det finns alltså inte länge en möjlighet för en kvinnoprästmotståndare att bli prästvigd om han vägrar samarbeta med kvinnliga präster. Det här har i sin tur gjort att somliga motståndare upplever att kvinnorna övertagit deras plats i kyrkan. En annan man som Elisabeth samtalat med uttryckte en sorg över att han och en del av hans trosbröder inte har möjlighet att leva ut sitt kall eftersom de inte kan tänka sig att samarbeta med kvinnliga präster.

[H]an beklagade – – – att det är så många unga män som han känner personligen som har kallelse, som skulle vilja tjäna, som inte får göra det på grund av den här frågan eftersom situationen nu är sådan. Och jag sade att jo, det är sorgligt tycker jag också det är sorgligt liksom att, det är sorgligt alltid när människor inte få leva ut sin kallelse, vilken anledning det än är. Men, och då sa han, och det var det som var så spännande, att ja, så ni får nu leva ut er kallelse och därför får inte vi leva ut vår. Som om det skulle handla om ett vi och de. (Elisabet)

Här uttrycker Elisabet en problematik som är vanlig oberoende av vad motsättningarna handlar om, att man grupperar sig och ställer grupperna mot varandra. I boken *Kun alltari erottaa* diskuterar Paula Närhi hur det var uppenbart att stridigheter kring ämbetsfrågan i de undersökta församlingarna följde samma modell som andra typer av problematik med grupperingar och motsatsförhållanden. Så gott som automatiskt bildas åsiktsgrupper som står mot varandra och där sammanhållningen stärks inom gruppen i motsättning till grupper av annan åsikt.¹²⁶ I ämbetsfrågan kan man identifiera att motståndare har ställt sig i opposition mot de kvinnliga prästerna. Prästen Emma Audas säger i en intervju i Kyrkpressen att hon uppfattar att det är här en stor del av problematiken ligger, att motståndarna valde ”att bojkotta kvinnorna i stället för att bojkotta kyrkans ledning, som fattade beslutet.”¹²⁷ Flera av informanterna har känt av den här problematiken och en av informanterna har svårt med att motståndarnas fokus har lagts på fel ställe enligt henne. ”[V]ad jag inte kan förstå riktigt [är] att de håller fast vid det att det på något sätt, att deras kallelse är att vara emot kvinnliga präster.” (Elisabet) Elisabet uttrycker här en oförståelse och en frustration över att bli den som får ta emot dessa motståndares agerande trots att det inte är hon som är ansvarig för det beslut kyrkan tagit i ämbetsfrågan.

I exemplen ovan är det rätt långt bibeltolkningen som är argumentet för motståndet men Vikström nämner även tradition och kvinnoosyn. Informanterna kan vittna om att de stött på även dessa argument. Att det fortfarande finns de som upplever att prästen ska vara en man avspeglar sig i att församlingsbor ber om en manlig präst till förrättningar. Det här är något som de flesta kan visa förståelse för eftersom man uppfattar att det inte grundar sig på ett direkt motstånd mot kvinnor eller kvinnliga präster utan

¹²⁶ Närhi 2006, 42–43.

¹²⁷ Torvalds 2018.

avspeglar de förutfattade meningar om hurdan en präst ska vara som vissa församlingsmedlemmar fortfarande bär på.

Så jag tänker att det ibland kan vara svårt att skilja liksom att vad är sådan där "hemmagjord" logik och vad är egentligen teologi och vad är kultur. Om jag tänker rent konkret på när jag har mött på kvinnoprästmotstånd i församlingsarbete så skulle jag kanske inte ändå lägga det på kontot ämbetsfrågan utan det handlar då oftare om kultur. Till exempel att folk säger att jag har nu alltid tänkt att det skulle vara en man som jordfäster min pappa. Och då handlar det ju inte om att man som så är emot kvinnor eller tycker att kvinnor inte lämpar sig för ämbetet utan bara det att den där traditionella prästrollen är en man och man behöver i en sådan kritisk situation få känna att allting som kan vara på sin plats är på sin plats. Och då är man inte beredd att tänka i några nya banor och det skulle jag inte ta åt mig av som kvinna. (Elisabet)

Betydligt svårare är situationen när man kan identifiera att motståndet baserar sig på kvinnosyn. Då kan det hända att motståndet inte heller är ett direkt motstånd mot kvinnliga präster utan att det snarare är ett förakt för kvinnor över lag. En av informanterna hade mött en man som inte respekterade henne. Hon berättar att "kyrkoherden, han hade inte två ören över för en kvinna, över huvud taget, allra minst en präst" (Rut) vilket ledde till en svår arbetssituation med begränsad rätt för henne att utföra de arbetsuppgifter som tillhör en präst. Även en av respondenterna i enkäten noterar att problemen kan bero på kvinnosyn framom andra argument.

Sedan finns det ju manliga kollegor som har en konstig kvinnosyn, som ofta verkar se kvinnor som antingen deras beundrare, eller – om man inte beundrar dem – som ett hot. För dem är det kanske särskilt svårt med oss kvinnor som inte tar en roll som "kvinnlig" präst. De kanske har svårt med kvinnor som står vid deras sida, utan att varken beundra och underordna sig, och utan att vara ett överordnat hot. Kanske det är det mest hotfulla? Vi som bara är – trygga, säkra, självklara. Kallade. (R11)

Att bemöta en förlegad kvinnosyn kan vara utmanande och utmattande. Problemen tar sig inte nödvändigtvis uttryck i hårt motstånd utan sker ibland på mera subtila sätt som är svåra att bemöta. Det ligger också nära till hands att koppla samman förlegad kvinnosyn med sexuella trakasserier. Två av respondenterna i enkäten vittnar om hur små handlingarna kan vara och hur svårt det kan vara att veta hur man ska bemöta dessa.

Tyvärr finns det dock vissa medlemmar som anser att det är ok att klampa på min personliga integritet, för att jag är kvinna. ex. det är ok att krama om mig och ge mig en puss på kinden. (R16)

Jag har någon gång upplevt att äldre singelmän haft svårt att förstå att jag är deras präst, inte något annat. Man har kramats lite för länge eller kommit med vinkar om att jag är snygg eller liknande. Jag har själv lyckats få slut på det med att helt enkelt vända på klacken och lämna situationen. Så småningom har det gått hem åt männen att det inte är ett sätt jag vill bemötas på. Det är väldigt svårt att hitta de rätta metoderna att få slut på dylikt beteende, men det jag gjort har lyckats. Men nog tog det en tid innan jag kom på hur jag ska göra för att på slut på det. (R29)

Att öppet bemöta handlingar som kramar som är lite för långa eller en puss på kinden är känsligt eftersom de som utför handlingarna gärna försvarar sig med att det bara handlar om att visa sin uppskattning. Då gäller det att som respondenten R29 hitta sitt eget sätt att reagera och agera. Att kvinnor bemöts med en förlegad kvinnoosyn är ändå inget specifikt för kyrkan. Martin och Barnard har i sin forskning noterat att det är vanligt att kvinnor som arbetar i mansdominerade branscher råkar ut för trakasserier just på grund av att de är kvinnor.¹²⁸ Alltså är ett manschauvinistiskt beteende inte nödvändigtvis ett uttryck för kvinnoprästmotstånd.

Hur man uppfattar och reagerar på motstånd är mycket personligt. Det en uppfattar som mycket kränkande kan en annan se som ett förståeligt agerande som inte provocerar. Att behandlas nedlåtande upplevs av de flesta som mycket kränkande.

[J]ag stegade fram till honom för att presentera mig, – – – och han hälsade liksom så här lite barskt och sen vände han sig bort och fortsatte att prata med sitt sällskap. Så han signalerade mycket tydligt att han liksom har inte intresse av att prata med mig. (Elisabet)

[F]lera kollegor som inte hälsade på en. De kunde liksom gå förbi ”Aj men hej Kalle!” och jag stod där, inte såg de mig heller. Sådana saker, att man har blivit behandlad som man skulle ha mindre värde. (Rut)

Att återkommande bli utsatt för ett nedvärderande beteende sätter spår. En av respondenterna skriver att ”[t]iderna har ändrat – men spåren av tystnadskulturen finns kvar.

¹²⁸ Martin & Barnard 2013.

Och minnena i kroppen och sinnet av att ha varit katt bland hermelinerna” (R31). Det tar alltså tid att komma vidare från kränkande upplevelser. Samtidigt kan jag notera att om man blir vänligt bemött och kan diskutera de delade åsikterna kan en handling som annars känns kränkande förstås och accepteras. En av informanterna berättar om motståndare i församlingen som bemöter henne med respekt och rättframhet men som inte vill dela nattvarden med henne. Det här blir aldrig till ett stort problem utan hon säger att ”jag uppfattade det aldrig som något personligt att de till exempel inte kunde ta emot nattvarden av mig” (Ester). Utan diskussionen och det respektfulla bemötandet från bägge sidor kunde just en sådan handling upplevas som djupt kränkande och leda till djupa schismer mellan parterna. I det här fallet ledde den respektfulla hållningen till en förändring och slutligen även delad nattvardsgemenskap.

Den som inte själv upplevt kränkningar kan ha lättare att behålla ett öppet sinne gentemot motståndarna. En av informanterna uppger att hon egentligen aldrig mött motstånd utan haft förmånen att arbeta i en miljö där det varit självklart att kvinnor kan vara präster. På frågan om vad hon tänker kring motståndarna svarar hon att hon uppfattar dem som ”lika mycket kristna som jag är. De är varmt troende de också och vill ha en relation till Jesus. Vi har bara olika sätt att tolka saker och ting” (Magdalena). Den här positiva och inkluderande uppfattningen delas inte helt av alla kvinnliga präster i stiftet. En annan informant uttrycker att hon upplever en sorg när hon ser hur församlingsverksamheten påverkas rent konkret av att det finns en gruppering som inte deltar när kvinnliga präster verkar i gudstjänsten. Ingen av informanterna uppger att de skulle hata eller känna aggressivitet mot kvinnoprästmotståndarna. Jag får en uppfattning om att de kvinnliga prästerna ser med mera sorg och uppgivenhet på motståndet. Det som också gör att situationen inte känns så hopplös som för de första prästvigda kvinnorna är att informanterna inte behöver konfronteras med motståndet varje dag. De gånger de möter motstånd kan de också känna en trygghet i att de har stöd från majoriteten i kyrkan och kyrkans ledning. Ett sådant stöd har inte alltid varit självklart. Även om situationen förändrats och motståndet inte längre är så utbrett påminner en av informanterna om att frågan är viktig på en annan nivå än ur jämställdhetssynpunkt.

[D]et är ju intressant att hur det blir om man tar bort ordet kvinna ur kvinnoprästmotståndare. Så, ja du är prästmotståndare? Att det får vi ju

inte heller glömma att de som är motståndare till kvinnliga ämbetet ju egentligen motarbetar människor som är präster, motarbetar människor som går kyrkans ärenden, som gör kyrkans arbete och det tycker jag ger en dignitet i frågan som vi inte heller ska glömma. Att det är en allvarlig sak. Och en fråga man ska nog rannsaka sig självnoggrant före man går och gör. Därför att man kan stå i vägen för Gud själv, för Guds arbete.
(Elisabet)

Elisabet vill alltså lyfta fram att kvinnoprästmotståndet ur ett kyrkligt perspektiv är en fråga om motstånd mot det som Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland säger vara prästens viktigaste uppgifter, att förkunna Guds ord och förvalta sakramenten. Eftersom kvinnorna inte tagit ämbetet i egna händer utan är ordinerade av kyrkan till ämbetet har de kyrkans välsignelse att vara präster. De får vara både präster och kvinnor, samtidigt. Då blir motståndet verkligen mera än ett motstånd mot kvinnor, det blir ett motstånd mot präster.

5 Sammanfattning

I den här avhandlingen har jag undersökt hur kvinnliga präster i Borgå stift ser på sitt kall och på prästämbetet samt hur de upplever att de blir bemötta i den sammansatta rollen av att vara kvinna och präst. Hurdana är förväntningarna och hur förhåller sig kvinnorna till dessa? Möter de kvinnliga prästerna motstånd? Hur ser motståndet i så fall ut och hur förhåller sig de kvinnliga prästerna till det? Tidpunkten för undersökningen sammanfaller med firandet av att det gått 30 år sedan de första kvinnorna ordinerades i Finland.

Materialet har jag själv samlat in. Det består av dels sex halvstrukturerade temaintervjuer, dels en digital enkätundersökning, för att ge avhandlingen både djup och bredd. Informanterna representerar Borgå stifts alla regioner och varierar i ålder och arbetserfarenhet. Även respondenterna varierar i ålder och yrkeserfarenhet samt representerar stiftets alla regioner. Svarsprocenten för enkäten uppgick till 72,3 procent. Metoden för att analysera intervjuerna är kvalitativ innehållsanalys och enkäterna har analyserats kvantitativt med hjälp av dataprogrammet Excel.

Borgå stift är det stift i Finland som har lägst antal kvinnliga präster (36 %). I stiftets prostrier varierade andelen kvinnor bland prästerna från 0 till 64 procent år 2017, vilket visar att förhållandena är olika. Andelen kvinnor som prästvigs i Borgå stift har stigit markant under det senaste decenniet. Det kan åtminstone delvis förstås som en följd av att en allt större del av de utexaminerande teologiemagistrarna med prästbehörighet är kvinnor. Enkätundersökningen ger vid handen att de kvinnliga prästerna upplever ett utbrett stöd på alla nivåer från biskop till församlingsbor. Problematiskt är ändå att hela 11 procent uppger att de inte känner något som helst stöd av sin närmaste förman. De kvinnliga prästerna känner sig mest motarbetade av manliga kollegor och förtroendevalda. Av respondenterna uppger de flesta att de upplever att de blir annorlunda behandlade än män. Frågan tar inte ställning till om särbehandlingen är positiv eller negativ. I de öppna svaren berättar respondenter ändå om att deras familj förutsätts vara ett hinder i arbetet. De noterar att män som är familjefäder sällan eller aldrig ifrågasätts på samma vis.

En präst i den evangelisk-lutherska kyrkan är kallad, prövad och ordinerad. Personen vigs till prästämbetet och avger ett prästlöfte. Detta gäller oavsett om personen är man eller kvinna. De kvinnliga prästerna uppger att de känner en stark kallelse till prästämbetet och att de upplever att ämbetet är mera än ett yrke; prästämbetet är en del av deras identitet. Flera informanter bekräftar att de upplever att det är viktigt att prästämbetet inte är enbart en yrkesroll utan en del av deras identitet för att de ska orka i arbetet.

I ämbetet möter de kvinnliga prästerna en del förväntningar som inte är könsspecifika men samtidigt är det helt klart att det finns andra förväntningar på kvinnliga präster än på deras manliga kollegor. Prästrollen har länge präglats av den stereotypa bilden av att en präst är en medelålders man och detta påverkar kvinnorna, men få av dem uppger ändå att de känt ett behov av att förändra sig själva för att motsvara de stereotypa förväntningarna. Snarare har kvinnorna uppskattat friheten att själva skapa sin yrkesroll. Generellt förväntas kvinnliga präster vara empatiska och ha större sociala färdigheter än män. För att kunna förhålla sig till förväntningarna är det viktigt för kvinnorna att ha kvinnliga förebilder att spegla sig i, men ändå nämner informanterna nästan uteslutande manliga förebilder. Det här beror till en del på att det finns så få kvinnor som nått en högre position inom kyrkan, att de kan uppfattas som rollmodeller. Ur enkätens svar går det att utläsa en tredelad förklaring till att det finns så få kvinnor på högre poster i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Största delen av respondenterna svarar att de saknar intresse eller har ett svagt intresse av att göra karriär och en överväldigande majoritet anser att det är åtminstone i någon mån svårare för kvinnor att avancera inom kyrkan. Dessutom kan kvinnoprästmotståndet spela en roll i att kvinnor har svårare att avancera då man ur enkäten kan läsa att kvinnor känner sig motarbetade av manliga kollegor och av de förtroendevalda. De kvinnor som inte är intresserade av avancemang uppger ofta att de inte är intresserade av administration utan vill arbeta med människor och kyrkans ”gräsrotter”. Att det sedan uppfattas som svårare för kvinnor än för män att avancera gör tröskeln ännu högre för att söka sig till ledande tjänster. På samma sätt är det förståeligt att kvinnor inte söker sig till tjänster där de känner att de inte är önskade eller kan förvänta sig ett starkt motstånd. Sammantaget är det här ett problem eftersom det försvårar strävanden efter jämställdhet på alla nivåer inom kyrkan.

De kvinnliga prästerna möter motstånd men ändå inte i så stor utsträckning som man kanske kunde tro när man följer medias rapportering. I enkäten uppger 17 procent av respondenterna att de ofta upplever motstånd medan 72 procent sällan möter motstånd. 11 procent anser att de aldrig mött motstånd. Genom informanternas berättelser kan man se att kvinnornas personliga inställning inverkar på hur de upplever och tolkar motståndet. Det som en upplever vara mycket kränkande, kan en annan ha förståelse för. En avgörande faktor är om bemötandet i övrigt sker med ömsesidig respekt. Det finns motståndare som vill skilja åt kvinnan som person och hennes prästämbete. De menar då att de inte har något emot kvinnan som person men att de inte kan acceptera att hon är prästvigd. Det här upplevs som mycket problematiskt ur den kvinnliga prästens synvinkel, eftersom hon upplever att prästämbetet är en integrerad del av hennes identitet. När man motsätter sig kvinnans prästämbete, motsätter man sig samtidigt kvinnan som person. På så sätt kan man förstå att motstånd inte upplevs som enbart en fråga om teoretiska teologiska argument, utan upplevs som personligt kränkande.

Motståndet kan ta sig olika uttryck, allt från öppen fientlighet till ett stillatigande samarbete. En stor del motståndare kan kategoriseras till mellankategorierna motståndare av övertygelse och motståndare i hemlighet. Motståndare av övertygelse samarbetar inte med kvinnliga präster i uppgifter som hänför sig till gudstjänstlivet medan motståndare i hemlighet nog samarbetar med kvinnor men kan i konflikt-situationer ta en motståndares parti. Till motståndet finns olika bakomliggande orsaker. De vanligaste typerna av motstånd baserar sig på bibeltolkning och kvinnoosyn, även om många motståndare hävdar att de håller fast vid den gamla ämbetssynen som enligt John Vikström aldrig funnits. En del av motståndarna har organiserat sig, grundat egna församlingar och tagit avstånd från Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland medan andra verkar inom bland annat väckelserörelser som fortsättningsvis samarbetar med kyrkan. Bland de väckelserörelser som är aktiva inom Borgå stift håller laestadianismen och den evangeliska rörelsen fast vid ståndpunkten att prästämbetet inte borde vara öppet för kvinnor. Inom de här rörelserna får nya generationer lära sig att det är felaktig bibeltolkning att viga kvinnor till prästämbetet. Informanterna identifierar den här ståndpunkten som en social markör för medlemmarna i rörelserna. Det förklarar att grupptillhörigheten stärks när man står i opposition mot kyrkans ordning och det är mycket svårt för någon inom rörelserna att

ändra åsikt i frågan utan att riskera sin tillhörighet. Tyvärr tar oppositionen sig uttryck i motstånd mot de prästvigda kvinnorna, inte mot kyrkans ledning som fattat beslutet. En annan orsak bakom kvinnoprästmotstånd en förlegad kvinnoyn. Motståndet kan då ta sig mera subtila uttryck som är svåra att bemöta. Det baserar sig på ett i samhället vanligt förekommande kvinnoförakt och på traditionella könsstrukturer. Den här typen av problem möter de flesta kvinnor som ger sig in i ett yrke i en mansdominerad bransch. Vilket väcker frågan om det verkligen handlar om ett kvinnoprästmotstånd eller helt enkelt är ett *kvinnomotstånd*? Dessutom finns det problem som egentligen handlar om dålig personkemi, men som kan tolkas som kvinnoprästmotstånd. Oberoende av bakomliggande orsak är det lätt att använda vedertagna teologiska argument som täckmantel för personliga åsikter.

Problemen ska på inget vis förringas eftersom motstånd mot kvinnliga präster är ett motstånd mot kyrkans präster. Att Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland fortfarande kämpar med frågan kring kvinnoprästmotstånd kan uppfattas bero på strukturella problem, som att kvinnliga präster känner ett bristande stöd från förmän och att kyrkan fortsättningsvis samarbetar med rörelser som inte omfattar kyrkans ordning.

Sammantaget kan man dock konstatera att de kvinnliga prästerna känner sig kallade till och trygga i prästämbetet. De har stöd av majoriteten inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Det motstånd de möter sker i en förhållandevis liten utsträckning.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Nagu, Pargas

Janette Lagerroos arkiv

Bandade intervjuer med informanterna (25.10–9.11.2017). Intervjuerna finns lagrade i Mp3-format på CD-skiva.

Transkribering av intervjuerna. Finns lagrade i docx-format på CD-skiva och utskrivna på papper.

Enkätsvaren finns lagrade i xls-format på CD-skiva och utskrivet på papper.

E-brev från Heta Laurell, sakkunnig vid Kyrkostyrelsens arbetsmarknadsavdelning, till Janette Lagerroos 19.1.2018.

E-brev från Iida Halme, medlemssekreterare vid Priscilla-yhdistys ry. till Janette Lagerroos 23.3.2018.

Tryckta källor och anförd litteratur

Ahlnäs, Benita

2013 *Himlen har varit nära. Mitt liv som präst. Päivikki Ahonen.*
Helsingfors: Tore och Herdis Modeens stiftelse.

Anderssén-Löf, Mia

2017 ”En präst som jag” –
<http://andetag.blogg.hbl.fi/2017/03/08/en-prast-som-jag/> (läst 8.3.2017).

Audas-Willman, Ann-Mari

2015 ”Snart 30 år med kvinnor som präster” –
<http://online.vasabladet.fi/Artikel/Visa/62437> (läst 8.3.2017).

Backström, Harry Sanfrid

2018 *Prästgårdens ekonomi, kultur och teologi.* Åbo: Åbo Akademi. Diss.
http://bibbild.abo.fi/ediss/2018/backstrom_harry.pdf (läst 9.4.2018).

- Björkstrand, Gustav
2013 ”Borgå stifts tillkomst och utveckling”. – *Med sikte på framtiden*. Red. Ingvar Dahlbacka. Helsingfors: Fontana Media. 11–28.
- Brunner, O. & Conze, W. & Koselleck, R.
2004 *Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland. Bd 1–8/2*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- Cleve, Fredric
2003 ”Prästidealet i Finlands evangelisk-lutherska kyrka”. – *Theologia practica et musica sacra*. Festskrift till professor Karl-Johan Hansson. Red. G. Björkstrand & S. Ekstrand & S. Lundström. Skrifter i praktisk teologi vid Åbo Akademi nr 43. 140–164.
- Donskov Felter, Kirsten
2010 *Mellem kald og profession*. Köpenhamn: Det Teologiske Fakultet. Diss. http://forskning.ku.dk/find-en-forsker/?pure=files%2F141937140%2FKirsten_Donskov_Felter_Mellem_kald_og_profession_e_bog.pdf (läst 15.3.2018).
- Einarsson, Sigurbjörn
1985 ”Islands tusen år”. – *Våra nordiska syskonkyrkor genom tusen år*. Red. Gunnar Dahmén. Stockholm: Proprius förlag. 73–94.
- Graneheim Ulla & Lundman Berit
2004 Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today* (2004) 24, 105–112.
https://ac-els-cdn-com.ezproxy.vasa.abo.fi/S0260691703001515/1-s2.0-S0260691703001515-main.pdf?_tid=bd247e85-a954-4282-b086-10c7bdc6a333&acdnat=1521735282_659f1b208d9862f89c777d45e8ee cfd (läst 22.3.2018).
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara P.
2015 *Tutki ja kirjoita*. 20. painos. Helsinki: Tammi.
- Holma, Timo
2006 ”Miksi Paavalin synodi syntyi?” – <http://www.paavalinsynodi.net/historia.html> (läst 9.10.2017).
- Huoivinen, Eero
2001 *Pappi?* Helsinki: WSOY.

Hytönen, Maarit

- 2015 ”Naispappeus, suomalaiset ja kirkko 2000-luvulla”. *Naisteologit ry:n Jäseninfo 4/2015*. Helsinki: Naisteologit ry.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/7E914B378201B83FC2257B2E003E3E6B/\\$FILE/Naispappeus%20suomalaiset%20ja%20kirkko%202000-luvulla.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/7E914B378201B83FC2257B2E003E3E6B/$FILE/Naispappeus%20suomalaiset%20ja%20kirkko%202000-luvulla.pdf) (läst 7.2.2018).
- 2016 ”Suomalaisten suhtautuminen naispappeuteen 2000-luvulla”. *Crux* 1/16.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/7E914B378201B83FC2257B2E003E3E6B/\\$FILE/Suomalaisten%20suhtautuminen%20naispappeuteen%2000-luvulla.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/7E914B378201B83FC2257B2E003E3E6B/$FILE/Suomalaisten%20suhtautuminen%20naispappeuteen%2000-luvulla.pdf) (läst 26.1.2018).

Hytönen, Maarit & Sorsa, Leena

- 2017 ”Kyrkan som offentlig debattör”. – *Luthersk delaktighet*. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland 2012–2015. En undersökning om kyrkan och finländarna. Kyrkans forskningscentralers publikationer 126. Red. K. Ketola & M. Hytönen & V-M. Salminen & J. Sohlberg & L. Sorsa. Tammerfors: Kyrkans forskningscentral.

Hössjer Sundman, Boel (red.)

- 2008 *Äntligen stod hon i predikstolen! historiskt vägval 1958*. Stockholm: Verbum.

Janatuinen, Mailis & Haverinen, Soili

- 2009 *Paimenuus, ihmisarvo ja sukupuoli*. Helsingfors: Kustannus Oy Uusi Tie.

Jansson, Gunilla

- 2011 ”Vårt kall – 50 år med kvinners prestatjenste i den norske kirke”. *Elsa* 3/2011. <http://www.sek-vbd.se/V%C3%A5rtKallSid8-9.pdf> (läst 8.1.2018).

Jern S. & Lindgård M. & Hansson U. & Wistbacka P. (red.)

- 2008 *Orka! Årsbok för Borgå stift – Svenskt kyrkoliv i Finland*. Helsingfors: Fontana Media & Förlagsförbundet r.f.

Kankkonen P. & Karlsson R. & Frisk A. (red.)

- 1989 *Julbok för Borgå stift*. Helsingfors: Församlingsförbundets Förlags Ab.

Kankkonen P. & Höglund L-H. & Frisk A. (red.)

- 1993 *Julbok för Borgå stift*. Helsingfors: Församlingsförbundets Förlags Ab.

Kirkon työmarkkinalaitos

2017 *Tilastokatsaus 2016*. Kirkon työmarkkinalaitos 7.3.2017.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/285EE5EA0AD49F05C22578A000419FAB/\\$FILE/Tilastokatsaus2016.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/285EE5EA0AD49F05C22578A000419FAB/$FILE/Tilastokatsaus2016.pdf) (läst 16.12.2017).

Klingenberg J. & Åberg C. & Herberts C. & Torvalds-Renvall S. (red.)
1998 *Årsbok 98 för Borgå stift – Svenskt kyrkoliv i Finland*. Helsingfors:
Församlingsförbundets Förlags Ab.

Kreander, Regina

2017 ”Samhället behöver inte följa kyrkan”. *Kyrkpressen* 2/17.

Kyrkolagen (KL)

<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1993/19931054#a1054-1993> (läst 22.1.2018).

Kyrkomötet

2004 *Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Kyrkomötet. Protokoll. Höstsessionen 2003*. Helsingfors: Kyrkostyrelsen.

Kyrkoordningen (KO)

<http://finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1993/19931055?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kyrkoordningen#L5P6> (läst 5.7.2017).

Kyrkostyrelsen

2017 *Tilastollinen vuosikirja 2016 / kirkon henkilöstö*.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/8A75CE045AD09FE4C22577AE00256611/\\$FILE/Kooste%20II%20Kirkon%20henkil%F6st%F6%202016.xlsx](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/8A75CE045AD09FE4C22577AE00256611/$FILE/Kooste%20II%20Kirkon%20henkil%F6st%F6%202016.xlsx) (läst 16.12.2017).

Lemberg R. & Store T-E. & Wikström M. & Wistbacka P. (red.)

2003 *Språket. Årsbok för Borgå stift – Svenskt kyrkoliv i Finland*.
Helsingfors: Församlingsförbundets Förlags Ab.

Lindblom, Malin

2009 *Jag är präst*. Helsingfors: Fontana media.

Lindgård, Mats

2003 *Välbefinnande i arbetet inom Borgå stift*. Enkätundersökning gällande arbetssituationen för anställda i Borgå stifts församlingar år 2003. Kyrkans forskningscentral, www-publikationer 4.
[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/F4780906C621CFD7C2257E2E0012D401/\\$FILE/4_lindgard.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/F4780906C621CFD7C2257E2E0012D401/$FILE/4_lindgard.pdf) (läst 2.2.2018).

Martin, Phiona, & Barnard, Antoni.

2013 ”The experience of women in male-dominated occupations: A constructivist grounded theory inquiry”. – *SA Journal of Industrial Psychology/SA Tydskrif vir Bedryfsielkunde*, 39(2), Art. #1099, 12 pages. <http://sajip.co.za/index.php/sajip/article/view/1099> (läst 8.2.2018).

Niemelä, Kati

2014 *Kutsumusta, auttamista ja itsensä toteuttamista*. Pappien ja kanttorien suhde työhön, työhyvinvointi ja suhtautuminen ajankohtaisiin kysymyksiin Kirkon akateemisten jäsenkyselyssä 2014. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 38. [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/25A061BE3EE694BCC2257E2E0012D562/\\$FILE/Julkaisu%2038.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/25A061BE3EE694BCC2257E2E0012D562/$FILE/Julkaisu%2038.pdf) (läst 22.3.2018).

1999 *Teologiksi? Teologiseen tiedekuntaan pyrkivien uravalintamotiivit ja ammatillinen suuntautuminen*. Kirkon tutkimuskeskus, Sarja A Nro 74, 1999. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Nikula, Karl Henrik

2015 ”Grattis Gunilla!” – *Kyrkpressen* 37/2015.

Nordmyr, Sofia

2014 ”Karleby svenska församling splittras i kyrkoherdeval” – YLE 16.1.2014. <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/01/16/karleby-svenska-forsamling-splittras-i-kyrkoherdeval> (Läst 25.1.2018).

Norén, Carol M.

1992 *The Woman in the Pulpit*. Nashville: Abingdon Press.

Nylund A-S. & Lindblom R. & Mickelsson C. & Wistbacka P. (red.)

2013 *Dela. Årsbok för Borgå stift – Svenskt kyrkoliv i Finland*. Helsingfors: Fontana Media & Förlagsförbundet r.f.

Närhi, Paula

2006 *Kun alttari erottaa*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 94. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

2012 *Nainen, pappus ja ristiriita? Haastattelututkimus papin sukupuoleen liittyvien näkemuserojen aiheuttamista ristiriidoista Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Diss.

Palmu H. & Salomäki H. & Ketola K. & Niemelä K. (red.)

2013 *Utmanad kyrka. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland åren 2008–2011. Kyrkans forskningscentralens publikationer 117. (översättning: Scandix käännökset oy – översättningar ab) Tammerfors: Kyrkans forskningscentral.*

Saarinen, Satu

2005 *”On sovelias ikeeni ja keveä on kuormani”. Naispastoreiden kokemuksia pappeudesta Oulun hiippakunnassa 1980-luvulta 2000-luvun alkuun. Inari: Lapin yliopisto. Diss.*

Salmensaari, Lena

2003 *Naispappi! Helsingfors: Kirjapaja.*

Sarkkinen, Lahja

2017 *Naisena kirkossa – kutsuttuna ihmisen vierelle. Kuopio: Kustannusoskaeyhtiö Hai.*

Sundback, Susan

2008 *”Kvinnoprästfrågan i Finland – en intern kyrklig sak?” Kyrkohistorisk årsskrift 2008. Red. Anders Jarlert. Svenska kyrkohistoriska föreningen. 109–118.*

Suomela, Nadja

2017 *Kvinna, präst och kyrkoherde – erfarenheter av ledarskap. Pro gradu-avhandling. Åbo: Åbo Akademi.*

Söderling, Trygve

2007 *”10 tankar om det finlandssvenska Framtidsinstitutet”. Hufvudstadsbladet 31.12.2007 Uppdaterad: 27.6.2011. <http://gamla.hbl.fi/kultur/2007-12-31/10-tankar-om-det-finlandssvenska-framtidsinstitutet> (läst 22.3.2018).*

Torvalds, Sofia

2015 *”Sällan varningar för nepotism”. Kyrkpressen 4/2015. <http://www.kyrkpressen.fi/fileupl/KP1504Webb.pdf> (läst 22.3.2018).*

2018 *”Klart kvinnor kan”. Kyrkpressen 10/2018.*

Töyrylä, Katariina

2018 *”Yhden miehen sikailun paljastamisesta se alkoi: Näin #metoo-tviitti on ravistellut maailmaa”. Yle Uutiset. <https://yle.fi/uutiset/3-10048821> (läst 22.3.2018).*

Vihavainen, Satu

2017 *Naispappeja syrjittiin Suomen suurimmilla kristillisillä nuorten festivaaleilla: ei päästetty pitämään messua, miespapi jättivät tervehtimättä.* <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005458909.html> (läst 4.12.2017).

Vikström, John

2007 ”Samvetet och kvinnliga präster.” *Teologinen aikakauslehti/Teologisk tidskrift* 4/2007. 357–364.

2013 ”Borgå stift och Svenskfinland” – *Med sikte på framtiden*. Red. Ingvar Dahlbacka. Helsingfors: Fontana Media. 29–46.

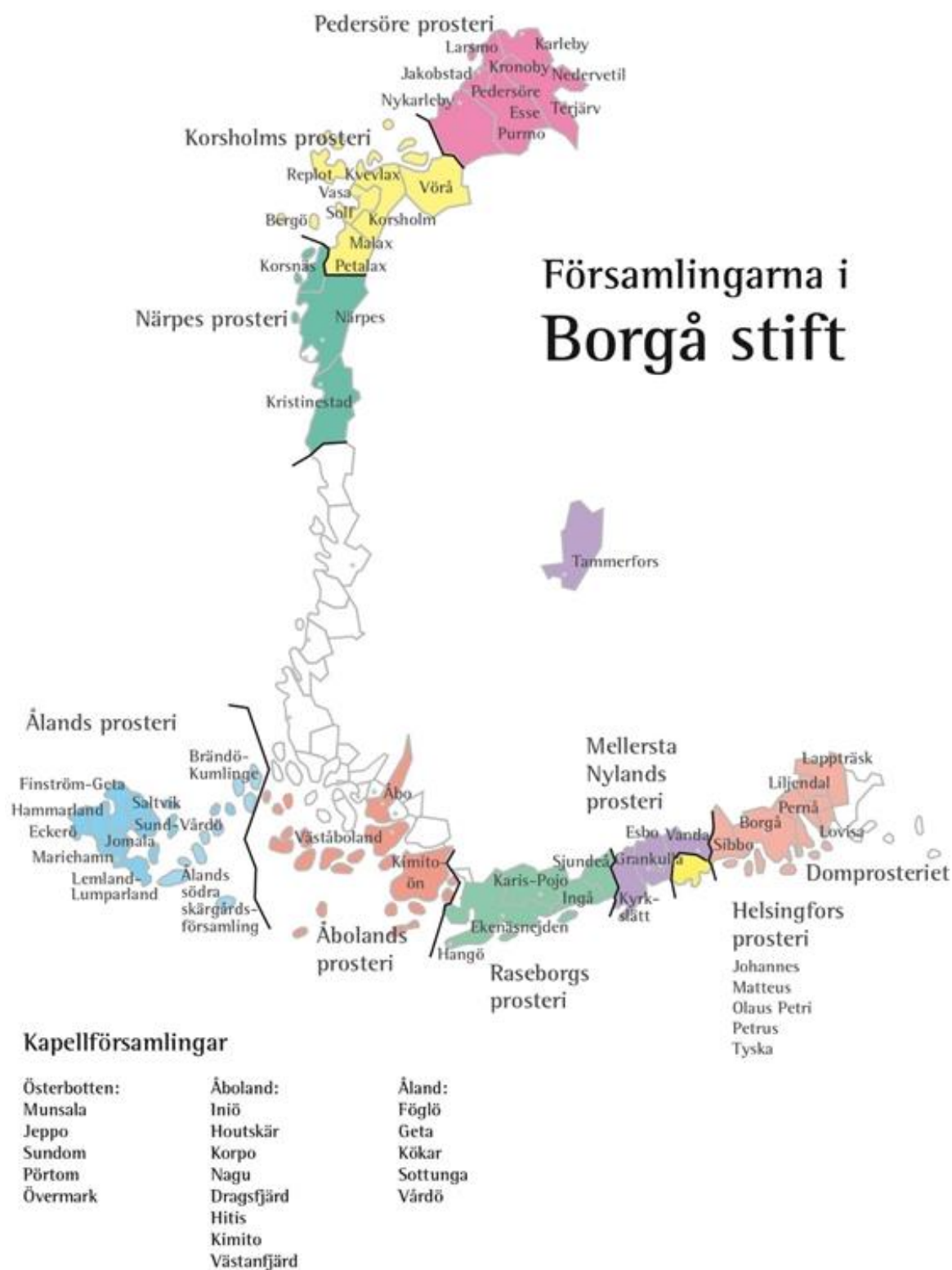
Wistbacka, Pian (red.)

2017 *Hundra bilder av nåd*. Årsbok för Borgå stift. Svenskt kyrkoliv i Finland 2017. Helsingfors: Fontana Media och Församlingsförbundet rf.

Åberg, Åke & Pettersson, Thorleif

1981 *Identitet och roll. Präst-församling-samhälle*. Lund: Skeab/Verbum.

Bilaga 1 Karta över Borgå stift

Hämtad från <http://www.borgastift.fi/stiftet/karta/> (12.1.2018)

Bilaga 2 Intervjuguide

- ⇒ Kan du berätta om din väg till prästämbetet?
- ⇒ Hur är det att vara kvinna och präst i dag?
- ⇒ Har bemötandet förändrats under dina år som präst?
- ⇒ Kan det finnas andra orsaker än att du är kvinna/präst som påverkar bemötandet?
- ⇒ Är det någon skillnad på hur du bemöts av kolleger, anställda, förtroendevalda i församlingen och andra församlingsbor?
- ⇒ Hur upplever du att samhället förhåller sig till dig som kvinna och präst?
- ⇒ Har du mött motstånd? Hur ser motståndet ut?
- ⇒ Hur förhåller du dig till motståndare?
- ⇒ Har du fått stöd från något för dig oväntat håll?

- ⇒ Har du några förebilder, vem?
 - Vilken roll spelade hen i ditt liv?
 - På vilket sätt är hen en förebild för dig?
- ⇒ Vem i arbetslaget kokar kaffe / diskar?
- ⇒ Är det mera Marta eller Maria i dig?

- ⇒ Har du känt hinder för avancemang inom kyrkan? På vilket sätt?
- ⇒ Finns det förväntningar på dig att du ska syssla med vissa saker men inte med andra? (Typ med barn o ungdomar eller andra ”kvinnliga saker”.)
- ⇒ Spelar det nån roll att du är kvinna i liturgin / själavården?

- ⇒ Har du känt att det har funnits förväntningar på hur en (kvinnlig) präst ska vara?
- ⇒ Har du behövt anpassa dig för att kunna fungera som präst?
- ⇒ Hur ser du att unga kvinnliga präster har det annorlunda än du?
- ⇒ Hur ser du att de första kvinnliga prästerna hade det annorlunda än du har det i dag?
- ⇒ Hur tänker du kring prästroll och könsroller?
- ⇒ Präst – yrkesroll eller identitet?
- ⇒ Är präst en del av din identitet?

Bilaga 3 Enkät

Hur bemöts kvinnliga präster idag?

Blankettens ifyllning förutsätter inloggning.
Fyll i ditt användarnamn och ditt lösenord till fältet nedanför.

Användarnamn

Lösenord

Järjestelmänä Edun E-lomake 3.1. www.e-lomake.fi

Hur bemöts kvinnliga präster idag?

Blankett är tidsinställd: offentlighet inleds 4.12.2017 14.00 och upphör 29.12.2017 23.59.
Den här undersökningen är rikstad till dig som är kvinna, präst och jobbar i Borgå stift.

Inledning

Det är snart 30 år sen de första kvinnorna prästvigdes i Finland. Mycket har hänt under åren som gått. Nu vill jag i min pro gradu avhandling kartlägga de kvinnliga prästernas upplevelser av att vara kvinna och präst idag i Borgå stift och till det behöver jag din hjälp. Det tar ca. 5-15 minuter att besvara enkäten.

Deltagande i studien är frivilligt och anonymt. Inte ens jag kan se vem som svarat vad. Materialet kommer att sparas vid fakulteten för humaniora, psykologi och teologi för möjlig framtida forskning. Genom att besvara det elektroniska frågeformuläret ger du ditt samtycke till att delta i studien. **Stata dagen att besvara frågeformuläret är 29.12.2017.**

De frågor som är skrivna med röd text är obligatoriska att svara på. Orsaken till att flera frågor är obligatoriska är för att förhindra att resultatet blir missvisande p.g.a. bristfällig insamling av svar.

Tack för att du tar dig tid att svara på frågeformuläret!

Janette Lagerroos
Teologistuderande vid Åbo Akademi
Biskopsgatan 16, 20500 Åbo, Finland
e-post: janette.lagerroos@abo.fi
tfn: 040 523 4565

Mina handledare är Bernice Sundkvist och Patrik Hagman.

Adresskälla för e-postinbjudan: Årsbok för Borgå stift 2017

[Följande >>](#) | [Logga ut](#)

Sida 1 / 5

Järjestelmänä Edun E-lomake 3.1. www.e-lomake.fi

Hur bemöts kvinnliga präster idag?

Blankett är tidsinställd: offentlighet inleds 4.12.2017 14.00 och upphör 29.12.2017 23.59.
Den här undersökningen är rikstad till dig som är kvinna, präst och jobbar i Borgå stift.

Bakgrundsinformation

Ålder

- 25-34
 35-44
 45-54
 55-64
 65+

Prästvigningår

- 1988-1997
 1998-2007
 2008-2017

Har du utövat dig till något annat innan du blev präst?

- Ja
 Nej

Om ja, berätta gärna vad:

Jag jobbar som

- kyrkoherde (eller tf.)
 kaplan (eller tf.)
 församlingspastor (eller tf.)
 sjukhusöversköterska
 familjerådgivare
 Annat / Gäller inte mig

[<< Föregående](#) | [Följande >>](#) | [Logga ut](#)

Sida 2 / 5

Järjestelmänä Edun E-lomake 3.1. www.e-lomake.fi

Hur bemöts kvinnliga präster idag?

Blankett är ntidinställd: offentlighet inleds 4.12.2017 kl.00 och upphör 29.12.2017 kl.23.59
Den här undersökningen är riktad till dig som är kvinna, präst och jobbar i Borgå stift.

Bemötanden och upplevelser (När du svarar på dessa frågor kan du tänka på hur situationen sett ut under det senaste året)

Som kvinna och präst känner jag stöd av...

	Inte alls	I någon mån	Mycket	Fullständigt	Kan inte säga
...biskopen och domkapitlet.	☐	☐	☐	☐	☐
...min närmsta förman.	☐	☐	☐	☐	☐
...mina manliga kollegor.	☐	☐	☐	☐	☐
...mina kvinnliga kollegor.	☐	☐	☐	☐	☐
...andra anställda.	☐	☐	☐	☐	☐
...de förtroendevalda.	☐	☐	☐	☐	☐
...av församlingsborna.	☐	☐	☐	☐	☐

Om du vill kan du berätta om dina upplevelser här

Som kvinna och präst känner jag att jag blivit motarbetad av...

	Inte alls	I någon mån	Mycket	Fullständigt	Kan inte säga
...biskopen och domkapitlet.	☐	☐	☐	☐	☐
...min närmsta förman.	☐	☐	☐	☐	☐
...mina manliga kollegor.	☐	☐	☐	☐	☐
...mina kvinnliga kollegor.	☐	☐	☐	☐	☐
...andra anställda.	☐	☐	☐	☐	☐
...de förtroendevalda.	☐	☐	☐	☐	☐
...av församlingsborna.	☐	☐	☐	☐	☐

Om du vill kan du berätta om dina upplevelser här

<< Föregående Följande >> Logga ut

Sida 3 / 5

Järjestelmäns Eduix E-tomako 3.1 | www.e-tomako.fi

Hur bemöts kvinnliga präster idag?

Blankett är ntidinställd: offentlighet inleds 4.12.2017 kl.00 och upphör 29.12.2017 kl.23.59
Den här undersökningen är riktad till dig som är kvinna, präst och jobbar i Borgå stift.

Bemötanden och upplevelser (När du svarar på dessa frågor kan du tänka på hur situationen sett ut under hela din tid som präst)

Som kvinna och präst upplever jag...

	Inte alls	I någon mån	Mycket	Fullständigt	Kan inte säga
...att traditionella böner eller skapar problem i prästarbetet.	☐	☐	☐	☐	☐
...att jag har behövt ta på mig kvinnlighet för att kunna fungera som präst.	☐	☐	☐	☐	☐
...att jag behandlas annorlunda än mina manliga kollegor.	☐	☐	☐	☐	☐
...att jag har bemötts olika i olika församlingar.	☐	☐	☐	☐	☐
...att bemötandet har förändrats till det bättre under min tid som präst.	☐	☐	☐	☐	☐
...att jag har en önskan om att göra karriär.	☐	☐	☐	☐	☐
...att det är svårare för kvinnor än män att avancera i kyrkan.	☐	☐	☐	☐	☐

Du kan kommentera svaren här om du vill

Som kvinna och präst har jag...

	Aldrig	Sällan	Ofta	Hela tiden	Kan inte säga
...själv upplevt motstånd som kvinnlig präst.	☐	☐	☐	☐	☐
...MIVit utbrett för sexuella trakasserier.	☐	☐	☐	☐	☐

Om du vill kan du berätta om dina upplevelser här

<< Föregående Följande >> Logga ut

Sida 4 / 5

Järjestelmäns Eduix E-tomako 3.1 | www.e-tomako.fi

Hur bemöts kvinnliga präster idag?

Den här undersökningen är riktad till dig som är kvinna, präst och jobbar i Borgå stift.

Är du nöjd med de svar du gett? Sparandet sker efter denna sida, och efter det kan du inte ändra svar i detta formulär.

Slutka

<< Föregående Färdig

Sida 5 / 5

Järjestelmäns Eduix E-tomako 3.1 | www.e-tomako.fi